

Media en Midden-Oosten

Reacties op Israëliëse beslissingen in de Vlaamse dagbladders

GREET GEYPEN

Licentiaat in de geschiedenis

Diplome d'étude complémentaire en

Relations Internationales et Politique Comparée

INLEIDING

Het Midden-Oosten is een boeiende regio, waar verschillende krachten op elkaar inwerken. Het is de geboorteplaats van ons alfabet, ons schrift, drie wereldgodsdiensten,... Vandaag de dag is het een brandhaard van spanningen, onenigheden en conflicten, waar moslims, joden en christenen, op niet altijd even vreedzame wijze, proberen de eigen idealen te verwezelijken.

De media is een belangrijke bindkabel tussen de verschillende landen en regio's in de wereld. De invloed en het prestige van journalisten neemt toe. Toch stijgt tevens ook de kritiek op de massamedia. Voormalig hoofdredacteur van *De Standaard* Manu Ruys pleit,¹ zoals vele anderen, voor een meer exhaustieve en uitgediepte berichtgeving. Hij betreurt dat er minder dan vroeger oriënterende literatuur wordt weergegeven. Er wordt niet nagedacht over feiten die bericht worden. Een krant zou in de eerste plaats moeten dienen om ergens wat afstandelijk op te kunnen reageren en om denkmateriaal te verzamelen. We verwachten van de media niet enkel dagelijkse informatie over de hete actualiteit, maar brede overzichtelijke analyses en diepte-verklaringen. Dat laatste is veel meer dan duiding: het kan historische context zijn, waarschuwingen, beredeneerde profetie,... Wie het heden wil begrijpen en toelichten moet vertrouwd zijn met het verleden. Volgens Manu Ruys is het mede te wijten aan de veralgemeende achteruitgang van het klassieke geschiedenisonderricht, dat er steeds leemten te bespeuren vallen in de kennis van wie de gebeurtenissen in de wereld moet verklaren. Over het ontstaan, de verre aanloop, de omkadering binnen de regio,... verneemt het publiek weinig of niets omdat heel wat journalisten, bij gebrek aan scholing en onderlegdheid, er niet ten gronde op ingaan.

¹ We verwijzen hier naar het artikel van Manu Ruys, "Verbijstering komt steeds te laat", *DS*, 8-4-1999, p. 11. Chef Buitenland van *De Standaard* Axel Buyse reageerde enkele dagen later met het artikel "Ook lezers dragen verantwoordelijk", *DS*, 12-4-1999, p. 13.

Over het hedendaagse geschiedenisonderwijs willen we ons hier niet uitspreken. Dat er iets schort met onze berichtgeving is echter een feit. Vaak worden we in het Westen uit éénzelfde invalshoek geïnformeerd. Ons onderzoek² naar de berichtgeving in Vlaamse kranten over het Midden-Oosten kan zich hierbij aansluiten. Een genuanceerde visie dringt zich echter op.

1. PROBLEEMSTELLING

De spanningen in het Midden-Oosten³ draaiden zowel in het verleden als in het heden vaak rond Israël. De joodse staat werd tegen de wil van de Arabische wereld opgericht en lag aan de basis van verschillende oorlogen. De relaties tussen het joodse en het Arabische volk zijn dan ook reeds decennia gespannen. Het kluwen van deze samenhangende relaties en interacties zorgen ervoor dat nationale beslissingen vaak de omliggende landen aanbelangen. In de berichtgeving over het Midden-Oosten mag dan ook een zekere weerslag worden verwacht van deze wisselwerking tussen het nationale en het internationale niveau. Als Israël een beslissing neemt met betrekking tot de bezette gebieden of met betrekking tot een ander land binnen de Magrec-regio, menen we te mogen verwachten dat dit bericht weergegeven wordt in de Vlaamse media. We menen echter ook te mogen verwachten dat deze beslissing ingekaderd wordt: hoe reageert de Arabische wereld op deze beslissing die haar rechtstreeks aanbelangt?

² Dit artikel is gebaseerd op de licentiaatverhandeling "Media en Midden-Oosten. Reacties op Israëliëse beslissingen in de Vlaamse Dagbladpers", Greet Geypen, Gent RUG-Vakgroep Nieuwste Geschiedenis, 1998-1999 (o.l.v. Prof. Dr. R. Van Eenoo).

³ Met de term "Midden-Oosten" verwijst men hetzij naar Iran, de Vruchtbare Halve Maan, het Arabische schiereiland en Egypte; hetzij naar het ruimere gebied dat in het zuiden begrensd wordt door Sudan, in het westen door Arabisch Noord-Afrika, in het noorden door Turkije en Cyprus en in het oosten door Afghanistan. In dit artikel hanteren we de beperkte definitie. Met de verwijzing naar de "Arabische wereld" worden de landen bedoeld waar de meerderheid van de bevolking de Arabische taal spreekt. Het geschreven Arabisch is overal in de Arabische wereld hetzelfde. De gesproken taal varieert echter van regio tot regio. De "islamitische wereld" omvat de Arabische wereld maar is veel uitgebreider. De term beslaat alle landen waarvan de meerderheid van de bevolking het islamitische geloof aanhangt. Volgens de "Encyclopaedia of Islam" leven er momenteel ongeveer vijfhonderd miljoen moslims in de wereld. Met de islamitische wereld worden de volgende gebieden bedoeld: het Arabischsprekend deel en het deel ten zuiden van de Sahara in Afrika, de Arabische landen in het Midden-Oosten en de landen in Azië waarvan het merendeel van de bevolking moslim is (Iran, Afghanistan, Pakistan, Indonesië, Turkije, ...).

Als uitgangspunt nemen we de vraag of, en zo ja in welke mate, de berichtgeving die in Vlaanderen wordt verspreid met betrekking tot het Midden-Oosten al dan niet systematisch vanuit één of meerdere invalshoeken wordt weergegeven.

Om tot een concreet onderzoek te komen, bakenen we dit uitgangspunt af. Wat de berichtgeving betreft, beperken we ons tot de bestudering van drie Vlaamse kranten volgens de grootste ideologische strekkingen in Vlaanderen: de *Vooruit*, *De Standaard* en *Het Laatste Nieuws*.

Bij de berichtgeving in massamedia, zoals de voornoemde kranten, worden zelden expliciete of controversiële standpunten ingenomen met betrekking tot delicate conflictgebieden zoals het Midden-Oosten. Deze media willen immers een zo groot mogelijk publiek bestrijken zonder groepen lezers onnodig van zich te vervreemden. Om dit gegeven te omzeilen, richten we ons tot een specifiek onderdeel van de berichtgeving, waarbij ook naar de impliciete houding van de kranten kan worden gepeild. Eerder dan de krantenartikels in hun geheel te bestuderen, vestigen we de aandacht op de berichtgeving omtrent de reacties van de buurlanden van Israël op Israëlische beslissingen. Concreet betekent dit dat we onderzoeken in welke mate door de kranten aandacht wordt besteed aan de houdingen van de buurlanden van Israël ten overstaan van Israëlische beslissingen en hoe deze reacties worden weergegeven in de verschillende Vlaamse kranten. Tevens onderzoeken we of er een correlatie bestaat tussen enerzijds het al dan niet opnemen van bepaalde reacties en de manier waarop ze worden weergegeven, en anderzijds de ideologie van de betreffende kranten.

De opname van kwalitatief uitgewerkte reacties van buurlanden vormt ons inziens een maatstaf voor een evenwichtige berichtgeving over het Midden-Oosten. Als kranten deze reacties systematisch achterwegen laten, worden Israëlische beslissingen die rechtstreeks of onrechtstreeks betrekking hebben op de regio in een vertekend daglicht geplaatst.

De finaliteit van dit onderzoek is enerzijds na te gaan in welke mate Israëlische beslissingen in een breder perspectief van samenhangende relaties in het Midden-Oosten worden geplaatst; anderzijds onderzoeken we of de reacties, zoals ze weergegeven worden in de verschillende kranten, evolueren in de loop van de afgebakende periode.

Deze chronologische afbakening loopt van 1980 tot en met 1989. Hoewel een chronologische afbakening steeds betwistbaar is, motiveren we de gemaakte keuze. In de loop van de jaren '80 deed zich een essentiële verschuiving voor in de houding van de Arabische wereld ten overstaan van de Israëlische staat. De aanvangsperiode kenmerkt zich door een (genuanceerde en van staat tot staat afhankelijke) vijandigheid in de regio ten opzichte van de Israëlische staat. De reacties op de Camp David-akkoorden bijvoorbeeld, waren unaniem

negatief. De Egyptische president Sadat werd algemeen als een “verrader” beschouwd omwille van zijn besprekingen met de “zionistische vijand”. Syrië zou zelfs een nieuwe oorlog met Israël hebben overwogen. De gehele Arabische wereld⁴ verbrak de relaties met Egypte. Vanaf het midden van de jaren '80 deed zich een langzame ontdooiing inde verhoudingen voor. De uitlatingen van Syrië naar Israël toe werden iets gematigder en Jordanië en Israël ontmoetten elkaar (niet langer in het geheim) voor besprekingen. Er bleven echter hete hangijzers zoals de nederzettingenpolitiek en de starre Israëlische houding ten opzichte van het Palestijnse recht op autonomie. In de tweede helft van de jaren '80 werd Egypte terug uitgenodigd op de vergaderingen van de Arabische Liga en de Islamitische Conferentie Organisatie. Eind december 1989 herstelden Syrië en Egypte hun diplomatieke betrekkingen.

Aan de probleemstelling werden enkele hypothesen gekoppeld.

De eerste hypothese is tweeledig en heeft betrekking op de ideologie van de kranten: de politiek-ideologische strekking van de Vlaamse kranten, evenals hun doelpubliek, bepaalden de manier waarop de reacties van de buurlanden van Israël op Israëlische beslissingen werden gebruikt bij de verslaggeving. De *Vooruit* weerhield, als linkse progressieve krant, de meeste Arabische standpunten met betrekking tot Israëlische beslissingen.

Een tweede hypothese heeft betrekking op de houding van de buurlanden tegenover Israël: de Israëlische invasie in Libanon (1982) vormde een cesuur in de houding van de Arabische landen met betrekking tot Israël. De oorlog speelde een belangrijke rol bij de transformatie van de relaties tussen Israël en de buurlanden, en dit kwam tot uiting in de berichtgeving van de kranten.

Edward Said, vermaard criticus van de westerse beeldvorming over de islamitische wereld, deed reeds verschillende onderzoeken naar de berichtgeving in de Amerikaanse en de Britse pers. In zijn boek “Covering Islam. How the media and the experts determine how we see the rest of the world”, klaagt hij de opdeling van de wereld in het Oosten (Orient) en het Westen (Occident) aan, waarbij het Westen beschouwd wordt als “onze wereld”. Het Oosten wordt, aldus Said, steevast voorgesteld als een inferieur werelddeel met een grotere oppervlakte en een groter potentieel aan – meestal destructieve – macht. De berichtgeving in het Westen over de islam wordt volgens Said systematisch gemanipuleerd. Het beeld dat in het Westen wordt opgehangen van de islam komt hoegenaamd niet overeen met het enorm gevarieerd leven van de islamitische wereld met zijn honderden miljoenen mensen, zijn

⁴. Op drie uitzonderingen na: Somalië, Sudan en Oman.

variaties aan culturen, geschiedenis, maatschappijen, staten,... Onze empirische resultaten en de daaruit te trekken conclusies zullen we toetsen aan de bevindingen van Said met betrekking tot de Amerikaanse pers.

2. METHODOLOGIE

De probleemstelling sluit aan bij een tweeledige vraagstelling. Ten eerste onderzoeken we in welke mate de verschillende kranten aandacht besteden aan de relatie tussen Israël en de buurlanden. Meer concreet omsluit dit de vragen in welke mate de reacties van de buurlanden op Israëlische beslissingen worden weergegeven en in welke mate er een motivatie voor deze specifieke houdingen van de buurlanden wordt gegeven in de verschillende kranten.

Een tweede onderdeel onderschrijft de vraag of de houding van de buurlanden verandert en of, indien het antwoord positief is, hiervoor een verklaring wordt gegeven. Meer concreet wordt hier de reeds vermelde hypothese dat de Israëlische invasie in Libanon voor een cesuur zorgt in de verhoudingen tussen Israël en de buurlanden, getoetst.

Vanuit de verschillende benaderingswijzen van een tekst vormt het nieuwsbericht een apart type tekst. Een nieuwsbericht moet binnen de eigen bestaanswereld verklaard worden. Op de sociaal-culturele context waarin een krantenbericht tot stand komt, wordt vaak de nadruk gelegd. Hierbij komt dat een krantenbericht zo moet worden opgebouwd dat de lezer kan inpikken en de inhoud kan begrijpen. Nieuws behoort in dit opzicht tot een afzonderlijk type van taalgebruik of tot een ander soort tekst. De verschillende aanpak vraagt dus om een specifieke benaderingswijze van de berichtgeving.

Bij het ontwikkelen van een analysemethode komt het er dan ook op aan om enerzijds een antwoord te krijgen op de gestelde vragen, en anderzijds het onderzoek niet van meet af aan in een bepaalde richting te duwen.

Voor ons onderzoek selecteerden we enkele specifieke Israëlische beslissingen. Hierbij werden drie niveaus onderscheiden: beslissingen van Israël met betrekking tot de bezette gebieden (bv. de annexatie van de Golanhoogte); beslissingen van Israël met betrekking tot de Arabische wereld (bv. de Israëlisch-Marokkaanse besprekingen); en beslissingen van Israël die over de jaren hernomen worden (bv. het nederzettingenbeleid). We onderzochten aldus in welke mate en op welke wijze de Vlaamse kranten aandacht besteedden aan de reacties van de buurlanden op deze specifieke beslissingen.

Voor de bestudering van deze beeldvorming werd systematisch de berichtgeving in de Vlaamse kranten omtrent Israël doorgenomen. Een beperking van het opzoekingswerk tot de tijdspanne vlak na de geselecteerde beslissingen was niet aangewezen daar in de loop der jaren geregeld op vroegere

beslissingen van Israël werd teruggekomen in de kranten. Hierbij komt dat artikels waarin verschillende items met elkaar gelinkt werden vaak op onverwachte tijdstippen in de kranten verschenen.

Bij de analyse van de krantenartikels hanteerden we de "close reading" methode. Deze methodiek overstijgt de klassieke "verstehende" methode door verwoordingsstrategieën, tekststructuren en context in acht te nemen. We opteerden voor een hermeneutische methode om inhoudelijke nuances te kunnen weergeven. Een frequentieanalyse zou ons geen antwoord hebben gebracht op onze probleemstelling. Ook het onderzoek naar een verband tussen de ideologische strekking van de kranten en de manier van berichtgeving zou onmogelijk zijn geweest.

3. BRONNEN

3.1. *Vooruit*

Uit twee regionaal gerichte partijkranten, de *Vooruit* als blad van de Gentse socialistische partij en de *Volksgazet* als blad van de Antwerpse socialisten, werd in 1978 één nationale en redactioneel onafhankelijke krant opgericht: *De Morgen*. De naam "Vooruit" werd echter in West-Vlaanderen en in een deel van Oost-Vlaanderen behouden.⁵

Op 11 november 1978 meldde de *Vooruit*:

"De Morgen wordt een progressieve krant met een duidelijk gezicht, die actief zal meewerken aan de realisatie van een democratisch socialisme. Zij zal ook een bijdrage leveren tot het behoud van de opinievrijheid, de persvrijheid en het functioneren van de democratische instellingen in dit land".

In 1985 werd *De Morgen*, door een investering van zestig miljoen van de socialistische partij, op het nippertje van een faillissement gered. De krant bleef echter verlies maken. Op 31 december 1986 verwierf de Tijdelijke Vereniging voor vijf miljoen frank het handelsfonds (titel en activa) van *De Morgen*. Op 15 januari werd, volledig los van de socialistische partij, de nv De Nieuwe Morgen opgericht. De krant bleef gedurende deze hectische periode verschijnen.

⁵. Aangezien we voor de persanalyse gebruik maakten van de kranten uit de Centrale Universiteitsbibliotheek in Gent, verwijzen we steeds naar de "Vooruit" in plaats van naar "De Morgen".

Sinds juni 1988 waren er contacten tussen nv De Nieuwe Morgen en de groep Uitgeverij nv Hoste, uitgever van *Het Laatste Nieuws*, *De Nieuwe Gazet* en enkele tijdschriften (*Blik*, *Kwik*, *Dag Allemaal*,...). Op 16 januari 1989 werd het akkoord getekend. De redactionele autonomie van de krant bleef gewaarborgd.

3.2. *De Standaard*

De Standaard is een eerder conservatief en katholiek dagblad, al wordt de christelijke geïnspireerdheid niet breeduit over de bladzijden uitgesmeerd. Dit christen-zijn is veeleer een achterliggend kenmerk dan een opgedrongen visie. *De Standaard* was ook steeds een Vlaamsgezinde krant. Het logo van de ijzertoren AVV/VVK is echter sinds kort van de voorpagina verdwenen.

Op 22 juni 1976 ging Uitgeverij De Standaard failliet. De Vlaamse Uitgeversmaatschappij (VUM), met André Leysen als drijvende kracht, nam de krant over.

Vanaf 1977 weigerde de VUM de overheidssteun die aan de pers werd toegekend. "Wie vrij wenst te schrijven, moet dat kunnen zonder altijd met één oog naar de staatskas te lonken", zei Leysen.⁶

3.3. *Het Laatste Nieuws*

Het Laatste Nieuws is een onafhankelijk onderdeel van de Uitgeverij Hoste die eveneens een meerderheidsaandeel in *De Nieuwe Gazet* verwierf. Eind de jaren '70 werd de familie Van Thillo aandeelhouder.

Voor de Stichting Het Laatste Nieuws is het ideologische principe van de krant duidelijk. De ideologie steunt op "het verdedigen en het verspreiden van de Vlaamse, humanistische en liberale visie." De redactie van de krant is autonoom en onafhankelijk van politieke partijen. Volgens de hoofdredacteurs is de filosofie van *Het Laatste Nieuws* gebaseerd op de vrijheid van denken in een democratische en verdraagzame maatschappij. De krant richt zich tot het grote publiek.⁷

Hoewel deze krant niet tot de kwaliteitskranten kan worden gerekend blijft het de enige representatieve krant met een blauwe stempel. De vrijzinnige

⁶ DURNEZ (G.), *De Standaard. Het levensverhaal van een Vlaamse krant van 1948 tot de VUM*, Tielt, Lannoo NV, 1993, 548.

⁷ DUMON (J.F.), GREVISSE (B.) en RINGLET (G.), *La Presse Ecrite en Belgique*, Diegem, Kluwer Editorial, 1998, 32.

intellectuelen in Vlaanderen hebben zich echter nooit aangetrokken gevoeld door deze krant.

4. ISRAËLISCHE BESLISSINGEN IN DE VLAAMSE DAGBLADPERS EN HUN CONTEXT

4.1. Vooraf

Vooraleer over te gaan tot de analyse van de kranten moet nog iets gezegd worden over de bronvermelding die bij de artikels in de verschillende kranten soms wel en soms niet werd weergegeven.

Bij de berichten die ondertekend werden door een correspondent of een redacteur zullen we dit steeds aangeven. Wat de verwijzingen naar de persagentschappen⁸ betreft konden we bij het personeroek enkele constanten vaststellen:

- *De Standaard* was de enige krant die consequent weergaf van welke persagentschappen de weerhouden informatie afkomstig was.
- *De Vooruit* duidde meestal wel aan of de informatie afkomstig was van "persagentschappen", maar specificerde zelden over welke persagentschappen het ging. Ook de verwijzing naar "eigen berichtgeving", zonder verdere nuance, kwam regelmatig voor in de *Vooruit*.

⁸. Gedurende meer dan een eeuw werd de werking van de persbureaus niet in vraag gesteld. De vier grote agentschappen - Reuter, Associated Press, United Press International en Agence France Press - stonden los van internationale controverses of politiek. In de jaren '70 kwam hier verandering in. De kritiek die langzaam groeide, ontwikkelde zich langs vier grote lijnen. Ten eerste werd vanuit economisch standpunt onderkend dat de grote persagentschappen een monopoliepositie bezaten, gebaseerd op hun financiële sterkte en hun commerciële aanpak. In de tweede plaats werden de persbureaus ervan beschuldigd een negatief beeld van de derdewereldlanden op te hangen door voornamelijk informatie te verstrekken over coups, crises en rampen. Hierbij kwam, als derde punt, dat de berichten die over ontwikkelingslanden werden doorgegeven irrelevant en zelfs destructieve informatie in verband met hun ontwikkeling bevatten. Tot slot werden de agentschappen ervan beschuldigd de standpunten van het thuisfront weer te geven, en dit onder het mom van strikte onpartijdigheid.

Persagentschappen dienen dan ook nieuwsrapporten op te stellen die onmiddellijk verstaanbaar en aantrekkelijk zijn voor duizenden subscribers met honderden andere eisen betreffende tijd en interesse. Samen vormen deze kleine groep van nieuwsleveranciers en de grotere groep afhankelijke organisaties een "westers beeld" met een herkenbare samenhang van de realiteit. (FENBY (J.), *The International News Services. A Twentieth Century Fund Report*, New York, Schocken Books, 1986.)

- *Het Laatste Nieuws* duidde uiterst zelden aan vanwaar de berichtgeving afkomstig was. Een enkele keer werd een artikel ondertekend door (de initialen van) een redacteur.

Een doorgetrokken analyse naar de invloed van de perceptie van de verschillende persagentschappen was door deze partiële bronvermelding onmogelijk. Wanneer de weerhouden informatie in verschillende kranten duidelijk afkomstig is van eenzelfde persbureau (bijvoorbeeld door het gebruik van dezelfde bewoording in artikels van verschillende kranten), dan zal hier steeds de aandacht op worden gevestigd.

Naast de reacties van de buurlanden van Israël weerhielden we ook de standpunten van organisaties zoals de Verenigde Naties,⁹ de Arabische Liga¹⁰ en de Islamitische Conferentie Organisatie.¹¹

⁹ Egypte, Libanon en Syrië traden op 24 oktober 1945 toe tot de Verenigde Naties. Na een volksraadpleging op 21 februari 1958 werd de Verenigde Arabische Republiek opgericht door een unie van Egypte en Syrië. Beide voormalige staten zetelden sindsdien als één lid in de verschillende vergaderingen van de Verenigde Naties. Op 31 oktober 1961 kreeg Syrië, nadat het opnieuw een onafhankelijke staat was geworden, terug een apart lidmaatschap. Op 2 september 1971 veranderde de Verenigde Arabische Republiek zijn naam in Arabische Republiek van Egypte. Jordanië werd lid van de Verenigde Naties op 14 december 1955. Israël had zich al in 1949 bij de organisatie aangesloten. (Internet: <http://www.un.org/Overvieuw/unmember.html>)

¹⁰ Tweeëntwintig onafhankelijke Arabische staten (Palestina wordt ook als een onafhankelijke staat beschouwd) ondertekenden het handvest van de Arabische Liga. De organisatie wil de economische, sociale, politieke, militaire en ontwikkelingssamenwerking tussen de staten bevorderen. De Liga is een internationale gouvernementele organisatie met een permanent hoofdkwartier in Caïro. De Liga heeft geen volmaakte Arabische eenheid gerealiseerd zoals dit door sommige Arabische nationalistes werd gehoopt. Van bij de oprichting beschouwden sommige staten de Liga echter als de enige werkbare organisatie van soevereine staten. Zij verwierpen elke vorm van federalisme of van unionistische voorstellen.

¹¹ In augustus 1969 werd brand gesticht in de al Aqsa Moskee in Jeruzalem door de Australische fundamentalistische christen Michael Rohan. Naar aanleiding hiervan riep de Saoedische vorst Faisal ibn Abdul Aziz een islamitische topconferentie bijeen in Rabat. Tijdens deze conferentie, die bijgewoond werd door vierentwintig moslimlanden, werd de Islamitische Conferentie Organisatie opgericht als eerste officiële panislamistische instelling met intergouvernementele samenwerking. De conferentie staat open voor alle staten waar de meerderheid van de bevolking islamitisch is en heeft haar hoofdzetel in Jiddah. In het handvest van de organisatie, dat aangenomen werd in 1972, worden de volgende doelstellingen voorop gesteld: de islamitische solidariteit promoten, het coördineren van pogingen om de islamitische heilige plaatsen te beveiligen, steun aan de Palestijnse strijd voor nationale rechten en het bevorderen van sociale, culturele en economische samenwerking tussen de leden. (Uit: HIRO (D.), *Dictionary of the Middle East*, London, McMillan Press, 1996, 133.)

4.2. Context en politieke ontwikkelingen

Ter opfrissing schetsen we kort de context en de inhoud van de Israëlische beslissingen.

4.1.1. De annexatie van de Golan

A. Voorgeschiedenis

Na de Eerste Wereldoorlog ging het vier eeuwen oude Ottomaanse Rijk ten onder. Eén van de staten die geboren werd was Groot-Syrië. Groot-Syrië kende slechts korte tijd zelfbestuur. Met het Sykes-Picotverdrag¹² ging het noordelijke deel (het huidige Syrië en Libanon) naar Frankrijk en het zuidelijke deel (Palestina en Transjordanië) naar Groot-Brittannië.

Na de Tweede Wereldoorlog in 1946 werd de Arabische Republiek van Syrië onafhankelijk. De Golanhoogte begrenste de staat in het zuid-westen. In 1948, na de stichting van de joodse staat grensde het plateau in het westen aan Israël.

De hoogte bleek een strategische plaats te zijn vanwaar regelmatig artillerieaanvallen op Israël werden ondernomen.

Tijdens de Zesdaagse Arabisch-Israëlische Oorlog in 1967 veroverde Israël het grondgebied. Latere pogingen van Syrië om de hoogte te heroveren mislukten. In oktober 1980 ondertekende Syrië een vriendschapsverdrag met de Sovjetunie. De Syrische woordvoerder verklaarde dat elke poging van Israël om de Golanhoogte te annexeren tot gevolg zou hebben dat Syrië "gelijk welke stap, nodig om de eigen rechten te verdedigen, zou ondernemen".¹³

¹² Het Sykes-Picotverdrag was een geheime overeenkomst tussen Londen en Parijs, ondertekend in mei 1916 door Mark Sykes, een voormalige Britse diplomaat, en Francois George Picot die voordien Franse consul in Beirut was geweest. De overeenkomst verdeelde het Ottomaanse Rijk tussen Frankrijk, Groot-Brittannië en Rusland. Rusland zou Constantinopel (het huidige Istanbul), een strook langs beide zijden van de Bosporusstraat en grote delen van de vier Turkse provincies die aan Rusland grensden, krijgen. Voor wat het Arabische territorium van het Ottomaanse Rijk betrof werd het volgende overeengekomen: Groot-Brittannië zou de hegemonie verwerven over Bagdad en de Basra-provincies van Mesopotamië en Frankrijk zou Groot-Syrië en een deel van Armenië (in Turkije) krijgen. Palestina zou een internationale zone worden en de rest van het gebied zou worden omgevormd tot een onafhankelijke Arabische staat of federatie, verdeeld in Britse en Franse invloedssferen. (Uit: HIRO (D.), *Dictionnary of the Middle East*, 308.)

¹³ Hiro (D.), *Dictionnary of...*, 92.

B. De Golanhoogte

De Golanhoogvlakte is één van de meest cruciale en strategische gebieden in het Midden-Oosten. Het is een plateau van ongeveer duizend honderd vijftig vierkante kilometer. De lengte bedraagt zevenenzestig kilometer van het noorden tot het zuiden en de breedte is maximum vijftintig kilometer. Naast de militair strategische waarde heeft de Golan ook een economische waarde. Eind de jaren '70, begin de jaren '80 woonden er ongeveer veertien-duizend joodse kolonisten en vijftienduizend Druzen in het gebied.¹⁴

De bezetting van de hoogvlakte geeft Israël de facto de controle over de Jordaan en over de Zee van Galilea. Zij behoren tot de weinige watervoorraden waarover de regio beschikt. De Israëlische steden aan de kustvlakte worden via de National Water Carrier van drinkwater voorzien uit de bovenloop van de Jordaan, die gevoed wordt door water afkomstig van de Golan. Indien de hoogvlakte terug in Syrische handen zou vallen, zonder sluitende afspraken over de verdeling van het water, is de kans groot dat Syrië het water gaat afleiden naar de eigen noodlijdende landbouw.

Een eventuele vredesregeling over de Golan zal dus zowel rekening moeten houden met de Israëlische kolonisten als met de factor van de waterreserves.¹⁵

C. De annexatiewet

Op 14 december 1981 aanvaardde de Knesset met drieënzestig tegen eenentwintig stemmen een wet die voorzag in de uitbreiding van de Israëlische jurisdictie en het bestuur over de bezette Golanhoogvlakte. Hiermee werd de Golan praktisch bij Israël ingelijfd.

Betreffende het tijdstip van de Israëlische beslissing verklaarde premier Begin dat de Syrische minister van Buitenlandse Zaken, Abdel Halim Khaddam, tijdens de 12de Arabische topconferentie in Fez op 25 november 1981 het plan van de Saoedische kroonprins Fahd¹⁶ had verworpen en letterlijk had gezegd:

¹⁴ CORDESMAN (A.H.), *Perilous Prospects. The Peace Process and the Arab-Israeli Military Balance*, Colorado, Westview Press, 1996, 162.

¹⁵ DECONINCK (S.), *De Rol van Water in het Israëlisch-Palestijnse vredesproces. Een politieke hydrografie*, Gent, RUG, (onuitgegeven licentiaatverhandeling), 1996, 44.

¹⁶ Kroonprins Fahd ibn Abdul Aziz van Saoedi-Arabië stelde in een op 7 augustus gepubliceerd interview met het officiële Saoedische persbureau SPA een uit acht punten bestaand vredesplan voor het Midden-Oosten voor:

1. Terugtrekking van Israël uit alle in 1967 bezette Arabische gebieden, met inbegrip van het Arabische Jeruzalem.
2. Ontmanteling van alle nederzettingen die door Israël in de sinds 1967 bezette Arabische gebieden zijn gesticht.

"De Arabieren moesten geen plan indienen, zij moesten honderd of meer jaren wachten tot de militaire sterkte van Israël is afgenomen, en dan moeten ze handelen." Bovendien had de Syrische president Assad, aldus Begin, op 13 december tegenover een krant uit Koeweit (Al-Rai-al-Am) verklaard: *"Syrië zal de staat Israël niet erkennen, zelfs niet als de Palestijnen dit doen."*¹⁷

Israël was er van zijn kant ook niet direct op uit om vrede met Syrië te sluiten. Vrede hield immers in dat gebieden die bezet werden gehouden, moesten worden teruggegeven.

Begin wilde in de eerste plaats de Westbank behouden, omdat dit grondgebied een deel van Eretz Israël vormde. De Golan moest eveneens onder Israëlische controle blijven daar het een beschermingszone was voor de Westelijke Jordaanoever.¹⁸

D. Gevolgen

Met het oog op een mogelijke militaire reactie van Syrië werd het Israëlische leger nog op 14 december 1981 in staat van paraatheid gebracht. Stafchef Raphaël Eytan werd uit Caïro teruggeroepen. Het Israëlische leger stuurde opmerkelijk grote versterkingen naar de Golan-hoogvlakte.

Op 16 december kwam de Veiligheidsraad op verzoek van Syrië bijeen om te overleggen over de Israëlische annexatie van de Golanhoogvlakte. Een oorspronkelijk Syrisch ontwerp in onderling overleg iets afgezwakt, werd op 17 december 1981 als resolutie 497 eenstemmig goedgekeurd. In de resolutie

3. Garanties voor de vrijheid van godsdienstoefening voor alle religies op de heilige plaatsen.

4. Erkenning van het recht van het Palestijnse volk op terugkeer (naar zijn vaderland) en schadevergoeding voor elke Palestijn die niet wenst terug te keren.

5. Plaatsing van de Westelijke Jordaanoever en de Gazastrook onder de voogdij van de Verenigde Naties voor een overgangsperiode die niet langer dan enkele maanden duurt.

6. Stichting van een Palestijnse staat met (Oost-)Jeruzalem als hoofdstad.

7. Erkenning van het recht van alle staten in de regio om in vrede te leven.

8. De uitvoering van deze zeven beginselen moet worden gegarandeerd door de Verenigde Naties of door verscheidene lidstaten.

(Uit: s.n., "Israël lijft Golan-hoogvlakte in", in: *Keesings Historisch Archief*, 30-10-1981, 718.)

¹⁷ s.n., "Saoedisch vredesplan voor Midden-Oosten", in: *Keesings Historisch Archief*, 9-4-1982, 238.

¹⁸ SEALE (P.), *Assad. The struggle for the Middle East*, London, I.B. Tauris & Co Ltd., 1988, 368.

werd gesteld dat de Golan-wet "van nul en generlei waarde en zonder volkenrechtelijk geldigheid is". Israël werd verzocht de wet onverwijld ongedaan te maken. Israël negeerde deze internationale veroordeling.¹⁹

4.1.2. Israëlisch-Marokkaanse besprekingen

A. Ontmoeting Hassan II - Peres

Op de avond van 21 juli 1986 landde de Israëlische premier Shimon Peres in de Marokkaanse stad Fez voor een ontmoeting met de Marokkaanse koning Hassan II. Het was de tweede keer in de geschiedenis van de Israëlische staat dat het hoofd van de regering openlijk en officieel in een Arabische staat werd ontvangen. Negen jaar eerder gebeurde dit een eerste keer tijdens het bezoek van toenmalig premier Begin aan Caïro.²⁰

Tijdens het tweedaagse bezoek op 22 en 23 juli, ontmoetten beide leiders elkaar voor drie gespreksronden. In het totaal duurden hun besprekingen ongeveer tien uren. Tijdens de gesprekken kwam de algemene situatie in het Midden-Oosten en de voorwaarden voor een duurzame vrede in de regio aan bod.²¹

B. Inhoudelijke voorstellen

a. Koning Hassan II

Koning Hassan II was op het moment van het bezoek voorzitter van het Jeruzalem-comité en waarnemend voorzitter van de Organisatie van de Islamitische Conferentie en van de Arabische Liga. Hij nam het initiatief voor de ontmoeting echter in eigen naam.²²

Hassan stelde tijdens de gesprekken het plan Fez voor aan de Israëlische premier. Naast een weg om tot vrede te komen bood dit plan nog een ander groot voordeel, namelijk de Arabische consensus die erover bestond. Koning Hassan had op de topconferentie van de Arabische Liga in Fez tussen 6 en 9

¹⁹ s.n. "Veiligheidsraad en Algemene Vergadering veroordelen Israëls besluiten", in: *Keesings Historisch Archief*, 9-4-1982, 239.

²⁰ BERRAMDANE (A.), "Hassan II-Shimon Peres: Cinq enseignements d' une rencontre singulière", in: *Le Mois en Afrique* 249-250, 6.

²¹ s.n., "Ontmoeting Hassan-Peres in Ifrane", in: *Keesings Historisch Archief*, 7-8-1986, 497.

²² BERRAMDANE (A.), "Hassan II-Shimon Peres...", in: *Le mois...*, 6.

september 1982 het plan reeds voorgesteld. Het vredesvoorstel hield rekening met het plan van president Habib Bourguiba van Tunesië, waarin het volkenrecht als basis voor de oplossing van het Palestijnse vraagstuk was voorzien, en met het plan van koning Fahd ibn Abdel-Aziz van Saoedi-Arabië met betrekking tot een vrede in het Midden-Oosten. Ook de gesprekken en uiteenzettingen van koningen, presidenten en emirs. Het Fezplan ging uit van acht beginselen:

- De terugtrekking van Israël uit alle in 1967 bezette Arabische gebieden, met inbegrip van Al-Quds (Arabisch Jeruzalem).
- De ontmanteling van de door Israël na 1967 in de Arabische gebieden gevestigde nederzettingen.
- De garantie van de vrijheid van godsdienst en van de uitoefening van religieuze rituelen voor alle religies op de heilige plaatsen.
- De herbevestiging van het recht van het Palestijnse volk op zelfbeschikking en de uitoefening van zijn onverjaarbare en onvervreemdbare rechten onder leiding van de PLO, zijn enige legitieme vertegenwoordiger, en op schadeloosstelling van allen die niet wensen terug te keren.
- Plaatsing van de Westelijke Jordaanoever en de Gazastrook onder controle van de Verenigde Naties voor een overgangsperiode die niet langer dan enkele maanden mag duren.
- De vestiging van een onafhankelijke Palestijnse staat met Al-Quds als hoofdstad.
- De Veiligheidsraad garandeert de vrede tussen alle staten van de regio met inbegrip van de onafhankelijke Palestijnse staat.
- De Veiligheidsraad garandeert de eerbiediging van deze beginselen.²³

Op 24 juli 1986, de dag na het vertrek van Peres zond de Marokkaanse televisie een toespraak uit van Hassan waarin deze de ontmoeting met de Israëlische premier rechtvaardigde. De koning wees er o.a. op dat geen enkele tekst van de Arabische Liga expliciet verbodt contacten met Israël te hebben. Hij stelde dat de ontmoeting met Peres enkel verkennend van aard was en niet tot doel had te onderhandelen of enig akkoord te bereiken.

Overigens maakte de koning duidelijk dat het bezoek van Peres geen enkel positief resultaat had opgeleverd. Hij zei dat hij Peres aan het einde van de ontmoeting had voorgesloten:

²³ s.n., "Arabische topconferentie in Fez", *Keesings Historisch Archief*, 22-4-1983, 243.

"Ik ben hier niet om met u te onderhandelen over de (bezette) gebieden. Ik ben hier om u te zeggen dat u de gebieden moet ontruimen en dat u verplicht bent met de Palestijnse bevrijdingsorganisatie (PLO) te praten. Aangezien u deze twee prioriteiten niet aanvaardt, heeft het geen zin de gesprekken voort te zetten. Ik kan alleen nog maar gedag zeggen."

De koning vervolgde:

"Ik heb verder niets te zeggen tegen een man die de PLO verwerpt als enige deugdelijke gesprekspartner."²⁴

b. Premier Peres

Het was pas op 27 juli 1986 dat de Israëlische kabinetssecretaris Yossi Beilin na afloop van het wekelijkse kabinetsberaad meedeelde dat Peres aan Hassan een voorstel van tien punten had voorgelegd. Volgens de Israëlische radio behelsde dit voorstel onder andere: een opschorting van alle gewelddadige acties in het Midden-Oosten gedurende een jaar, tijdens welke periode de vredesbesprekingen op gang moeten komen; Israël verplicht zich in dat jaar niet over te gaan tot de annexatie van de bezette gebieden op de Westelijke Jordaanoever en in de Gazastrook; Israël begint besprekingen met "authentieke Palestijnen die terrorisme afzweren", hetgeen in Israëlische ogen de PLO uitsluit; de vrijheid van godsdienstoefening op heilige plaatsen (Jeruzalem); het bijeenroepen van een "internationaal forum" over het Midden-Oosten.

Volgens Israëlische zegslieden had koning Hassan in elk geval de opschorting van alle geweldacties in het Midden-Oosten gedurende één jaar verworpen.²⁵

Eerste minister Peres hield op zijn beurt een persconferentie nadat hij terug in Jeruzalem was. Hij noemde het bezoek een historisch moment op de weg naar vrede in het Midden-Oosten. De belangrijkste boodschap was volgens Peres dat het bezoek een gevolg zou krijgen door verdere ontmoetingen en op tal van andere manieren. Naar zijn zeggen had de Marokkaanse vorst "een gordijn van schande" neergehaald door de Arabische consensus te verbreken die direct contact met Israël verbood. Peres verklaarde "zeer bemoedigd" te zijn en het gevoel te hebben dat de Marokkaanse koning ook tevreden was over de zaak.²⁶

²⁴. MEDZINI (M.), *Israel's Foreign Relations. Selected Documents, 1984-1988*, volume 9, Jerusalem, Ahva Press, 1992, 469.

²⁵. s.n., "Ontmoeting Hassan-Peres in Ifrane", in: *Keesing Historisch Archief*, 7-8-1986, 497.

²⁶. MEDZINI (M.), *Israel's foreign relations...*, 476. Press Conference with Prime Minister Peres upon his return from Morocco, 24-7-1986.

c. *Gezamenlijk communiqué*

In een gezamenlijk Israëliisch-Marokkaans communiqué werd meegedeeld dat de besprekingen geen verplichtingen of formele onderhandelingen tot doel hadden. Het was enkel de bedoeling elkaars zienswijze te leren kennen en tot een betere verstandhouding te komen. Koning Hassan II zou na de ontmoeting de Arabische leiders informeren en premier Peres zou zijn regering op de hoogte brengen.²⁷

C. *Gevolgen*

a. *Voor Israël*

Premier Peres had met het ingaan op de uitnodiging van koning Hassan niets te verliezen. Door de ontmoeting versterkte hij zijn positie binnen zijn eigen partij en trad hij naar voren als de man die erin slaagde een dialoog met een Arabisch land aan te gaan. In Israël besepte men dat er nooit vrede zou komen met de buurlanden zonder rechtstreekse onderhandelingen. De Arabische landen leken, na lange tijd van weigering, langzaam dezelfde weg in te slaan. Na besprekingen met Egypte en Libanon en na geheime onderhandelingen met Jordanië volgde nu ook Marokko. Deze verschillende ontmoetingen versterkten de positie van Israël in de Arabische wereld ten overstaan van zijn tegenstanders: de geschillen tussen de gematigde en de radicale Arabische landen inzake de Israëliische kwestie namen toe. Hierbij kwam dat de onenigheid binnen Palestijnse bewegingen groeide en dat de ontmoeting voor een de facto erkenning van de Israëliische staat zorgde. En dit alles zonder de minste Israëliische toegeving.

b. *Voor Marokko*

Langs Marokkaanse zijde leek de ontmoeting minder rechtstreekse voordelen te bieden. Marokko had, na het verdrag met Libië over de Sahara in 1984, de status van Amerika's geprivilegieerde bondgenoot verloren: de Amerikaanse militaire steun was in drie jaar tijd met 50% gedaald en er deed zich een toenadering voor tussen Washington en Algiers. Hassan II probeerde door zijn initiatief weer op goede voet te komen met Amerika en met de joodse lobby in Amerika.

²⁷. MEDZINI (M.), *Israel's foreign relations...*, 468. Joint communique Israel-Marocco, 27-7-1986.

Het bezoek in Fez hield voor de Marokkaanse monarchie echter zware risico's in. Een eerste risico betrof een eventuele diplomatieke isolatie door de Arabische wereld, zoals dit ook bij Egypte was gebeurd na de Camp David-akkoorden. De ontmoeting werd "bekritiseerd" (door Koeweit), "veroordeeld" (door de PLO en Algerije), en als "verraad" beschouwd (door Libië, Syrië en Iran).²⁸ Enkele landen van de harde lijn, waaronder Syrië, verbraken reeds op 22 juli 1986 alle betrekkingen met Marokko. Op 27 juli diende koning Hassan II zijn ontslag in als voorzitter van de Arabische Liga daar hij meende niet meer over de nodige credibiliteit te beschikken.²⁹

Het tweede risico was van nationaal-politieke orde. In een land dat zich in volle economische crisis bevond, waar islamitisch fundamentalisme opbruiste en waar in de westelijke Sahara al jaren een oorlog woedde, kon de ontmoeting de katalysator worden van alle malcontenten.³⁰

4.1.3. Het Nederzettingenbeleid

A. De Conventie van Genève

In 1949 werd in de vierde Conventie van Genève een artikel opgenomen dat burgers ten tijde van oorlog moest beschermen. In paragraaf zes van artikel negenenveertig van de Conventie wordt het als volgt gesteld: "*de bezettende macht zal zijn eigen civiele bevolking niet deporteren of transfereren naar gebieden dat het bezet houdt.*"

Israël ondertekende deze Conventie in 1951. Dit internationaal akkoord hield het land echter niet tegen om na de oorlog van 1967 onafgebroken tot de dag van vandaag door te gaan met het vestigen van joodse nederzettingen in bezette Arabische gebieden, de vele internationale veroordelingen ten spijt.³¹

B. Van de stichting van Israël tot de Zesdaagse Oorlog

Tussen 1949 en 1967 werd het beheer over de Westbank bepaald door het wapenstilstandsverdrag van 1949 tussen Israël en Jordanië. Jordanië beheerde de soevereiniteit over het gebied. Er bestonden geen materiële of economische

²⁸ BERRAMDANE (A.), Hassan II-Shimon Peres..., in: *Le mois...*, 12.

²⁹ s.n., "Ontmoeting Hassan-Peres in Ifrane", in: *Keesings Historisch Archief*, 7-8-1986, 498.

³⁰ BERRAMDANE (A.), Hassan II-Shimon Peres..., in: *Le mois...*, 13.

³¹ NEFF (D.), *Fallen Pillars. US policy toward Palestine and Israel since 1945*, Washington D.C., Institute for Palestine Studies, 1995, 151.

banden tussen de Israëlische staat en de Westelijke Jordanoever. In 1947 waren er tweehonderd vierenzestig Arabische dorpen op de Westbank gevestigd. Tegen het einde van het Jordaanse beheer in 1967 waren dat er driehonderd zesennegentig, een groei van 50%. De voornaamste steden situeerden zich langs de rivierbedding: Hebron, Bethlehem, Ramallah, Nablus en Jenin. Deze steden waren de administratieve en commerciële centra voor de omliggende dorpen. Jeruzalem deed dienst als de regionale hoofdstad. De traditionele Palestijnse nederzettingen op de Westelijke Jordanoever waren wijd verspreid, diepgeworteld en bezetten de meeste van de vruchtbare gebieden.³²

C. De periode na 1967

Het jaar 1967 markeerde het begin van een nieuwe fase in de relatie tussen Israëli's en Palestijnen. Tijdens de Zesdaagse Oorlog in juni 1967 werd de Westelijke Jordanoever met hierbij Oost-Jeruzalem, de Syrische Golanhoogte, de Egyptische Sinaï en de Gazastrook militair bezet door Israël. Op 11 juni, één dag na het beëindigen van de gevechten, begon het kolonisatieproces van de Arabische gebieden.³³ Het proces nam in de ogen van de Israëli's de vorm aan van een terugkeer van de joodse bewoners naar hun huizen waaruit ze in 1948 ten gevolge van de oorlog waren gevlucht.³⁴

In Oud-Jeruzalem werd het joodse Maghrabi-kwartier uit de grond gestampt. Op 15 juli 1967 werd de eerste kibboets Merom Hagolan op de Syrische Golanhoogte gevestigd. Begin 1968 stonden in elk van de bezette gebieden pioniernederzettingen van joodse afkomst.

In eerste instantie richtte de Israëlische ambitie zich hoofdzakelijk op Jeruzalem. Achttien dagen na het einde van de oorlog was het grootste deel van de bevolking van Oost-Jeruzalem joods. Palestijnen werden uitgewezen en de stad werd betiteld als de eeuwige hoofdstad van Israël.

De eerste voorzichtige veroordeling van het Israëlische nederzettingenbeleid door de Verenigde Staten kwam er pas in 1971. Op de eerste veroordeling door de VN-Veiligheidsraad was het nog eens acht jaar wachten. Deze resolutie kwam echter veel te laat om de gebeurtenissen te beïnvloeden. Daarbij kwam dat de Israëlische acties geen daadwerkelijke sancties schenen uit te lokken. De protesten werden door de Israëli's genegeerd. Er ontstonden machtige

³². KARSH (E.), *Peace in the Middle East. The Challenge for Israel*, Ilford, Frank Cass & Co Ltd., 1994, 135-136.

³³. NEFF (D.), *Fallen Pillars...*, 151.

³⁴. PORTUGALI (J.), *Implicate Relations. Society and Space in the Israeli-Palestinian conflict*, Dordrecht, Kluwer Academic Publishers, 1993, 119.

groeperingen die vonden dat heel Eretz Israël aan de joden toebehoorde. Eindelijk hadden ze daadwerkelijk het land in handen dat het zionisme aan de immigrerende joden had beloofd.³⁵

D. De jaren tachtig

Onder het rechtse bewind van de Likudpartij tussen 1977 en 1992 werd het voornaamste objectief van de regering de volledige controle over de Westbank (inclusief Oost-Jeruzalem), de Gazastrook en over de natuurlijke rijkdommen van de gebieden. Hierbij werd het Palestijnse volk echter niet formeel geïncorporeerd in de Israëlische staat met het daarbij behorende burgerschap en de parlementaire democratie. Eén van de middelen om het objectief te bewerkstelligen was het uitbreiden van de Israëlische nederzettingen in de bezette gebieden. Deze nederzettingen hebben enkel administratieve en veiligheidsbanden met Israël.³⁶

Tijdens de eerste vijf jaar van de Likud-regering (1977- 1983) werden er evenveel nederzettingen gebouwd als tijdens de eerste jaren na het ontstaan van Israël.³⁷

In 1977 werd het nederzettingenbeleid naar een climax gevoerd na de komst van de ultranationalist Menachem Begin. Begin had zijn populariteit in grote mate te danken aan zijn harde standpunten in het nederzettingenbeleid.³⁸

Er ontstonden ongeveer twaalf nieuwe stedelijke kernen en een tweehonderd rurale nederzettingen. De meeste partijen en openbare diensten waren deze trend gunstig gezind. De plaats van de nieuwe nederzettingen vormde echter een twistpunt. Likud en Gush Emunim (infra) benadrukten voortdurend de noodzaak van joodse nederzettingen op de Westelijke Jordaanoever ("Judea en Samaria") en in de Gazastrook. Volgens hun overtuiging waren deze gebieden een deel van het land van Israël. Nederzettingen vormden, naar hun mening, de meest effectieve bewaking tegen overeenkomsten waarbij land zou moeten worden afgestaan.

Van beslissend belang voor het slagen van een nieuwe nederzetting was het aantal beschikbare kolonisten. In 1982 en 1983 steeg dit aantal aanzienlijk

35. NEFF (D.), *Fallen Pillars...*, 152.

36. FARSON (S.), *Palestine and the Palestinians*, Colorado, Westview Press, 1997, 227.

37. *Encyclopaedia Judaica, 1983-1985*, Jerusalem, Keterpress Enterprises, 1985, 313.

38. NEFF (D.), *Fallen Pillars...*, 151.

omwille van verschillende redenen: mensen verlieten de steden en zochten o.a. naar een gezondere omgeving en naar een levenswijze die een sterkere band impliceerde tussen het individu en de gemeenschap.³⁹

Naast de nederzettingen gesticht door de regering, die zich meestal in dichtbevolkt Arabisch gebied bevonden en door ideologisch geëngageerde kolonisten werden bewoond (meestal van de Gush Emunim-beweging), investeerden ook privé-bouwbedrijven in het bebouwen van de Westbank. Hun bedrijven waren gevestigd aan de rand van Tel Aviv en waren vooral gericht op het aantrekken van mensen die op zoek waren naar een landelijke omgeving om in te wonen. Zij lieten zich minder leiden door ideologische overwegingen, wat niet wegneemt dat ze door de fanatieke kolonisten met open armen werden ontvangen. In de regio rond Jeruzalem deed zich een gelijkaardig fenomeen voor. Hier ging het hoofdzakelijk over huizen die door de regering werden gebouwd en die jonge koppels moesten aantrekken die zichzelf geen huis in Jeruzalem konden veroorloven.⁴⁰

In hetzelfde jaar als Begin kwam in de Verenigde Staten president Jimmy Carter aan de macht. De visies van Carter en Begin over de nederzettingen stonden diametraal tegenover elkaar. Volgens Carter kon er enkel een oplossing komen voor het conflict in het Midden-Oosten als het principe land-voor-vrede gevolgd en gerespecteerd werd. Voor Israël betekende dit geen nieuwe kolonies meer bouwen én zich terugtrekken uit de reeds bestaande nederzettingen in de bezette gebieden. Israël bleef het onderwerp echter omzeilen. Carter werd de eerste Amerikaanse president die de nederzettingen publiekelijk als illegaal bestempelde.

Ronald Reagan, die in 1981 Carter opvolgde als president van de Verenigde Staten, tilde niet zo zwaar aan de nederzettingen. Volgens hem waren deze immers niet illegaal maar "misschien ... onnodige provocatie". Deze vreemde formulering, die impliceerde dat de nederzettingen legaal waren zonder dit expliciet te zeggen, toonde aan dat de Verenigde Staten geen coherent beleid hadden. Het Amerikaanse stilzwijgen in de jaren '80 was dan ook al wat Menachem Begin nodig had om het nederzettingenprogramma nog te versnellen.

De Bush-administratie was nog maar pas ingetrokken in het Witte Huis of Israël kondigde op 15 maart 1989 de bouw van zeven nieuwe nederzettingen op de Westbank aan. Bush was een hevige tegenstander van het nederzettingen-beleid, maar maakte zich geen illusies over de onbuigzaamheid van Israël.

³⁹. *Encyclopaedia Judaica 1983-1985*, 313.

⁴⁰. *Encyclopaedia Judaica 1983-1985*, 281.

Yitzhak Shamir,⁴¹ de eerste minister van de nieuwe Likud-regering, had het in zijn inauguratiespeech over "het heilige werk van het bouwen van nederzettingen". De bouwplannen kregen eind 1989 nog een nieuwe impuls met het opgang komen van de stroom joden uit de Sovjetunie die allen aan een onderkomen moesten geholpen worden.⁴²

E. Gush Emunim

Zowel Likud als Labour, de twee grootste partijen in Israël, lieten zich in met het koloniseren van de Westelijke Jordaanoever. Labour vermeed hierbij nederzettingen te stichten in dichtbevolkte Arabische gebieden. Likud daarentegen stond voor de terroriale ideologie van "Groot Israël" en eigende zich het recht toe overal in de bezette gebieden nederzettingen te bouwen. Zij rechtvaardig(d)en hun nederzettingenbeleid met nationalistische en religieuze argumenten.

Het opzet van de nederzettingenpolitiek bestond erin uitermate gemotiveerde kolonisten in dichtbevolkte Palestijnse regio's te vestigen. Deze motivatie was nodig daar zij uiteraard niet met open armen ontvangen werden door de plaatselijke bevolking. Het prototype van deze "new settler" werd geleverd door een nieuwe fanatieke beweging opgericht in 1974: Gush Emunim.

Gush Emunim (letterlijk: blok van de getrouwen of blok van de gelovigen) werd in de eerste plaats opgericht om het kolonisatieproces, vooral in "Judea en Samaria", te versnellen.⁴³

De leider van Gush Emunim, Levinger, liet geen twijfel bestaan over het doel van de organisatie: "*Dit is het begin van de kolonisatie van Samaria. Nog een nederzetting meer en nog één en heel Samaria zal van ons zijn.*"⁴⁴

⁴¹. Shamir, Yitzak (°1915). Minister van Buitenlandse Zaken van Israël vanaf 1980. Na het ontslag van Begin in 1983 volgde Shamir hem op. Samen met het premierschap erfde hij een militaire imbroglio in Libanon, een hyperinflatie en het ineensstorten van verschillende banken. Na het patstellige resultaat van de verkiezingen van 1984 bereikte Shamir, samen met de leider van Labour, Shimon Peres, een rotatie-akkoord in een regering van nationale unie. Hij was afgevaardigd eerste minister en minister van Buitenlandse Zaken tot 1986 en werd dan premier. Na 1988 bleef Shamir premier, maar nu met een eigen coalitie, eerst met Labour en dan, vanaf maart 1990 enkel nog met partijen van de rechtervleugel. (Uit: HIRO (D.), *Dictionary of the Middle East...*, 293.)

⁴². NEFF (D.), *Fallen Pillars...*, 153.

⁴³. KARSH (E.), *Peace in the Middle East. The challenge for Israel*, Ilford, Frank Cass & co Ltd, 1994, 141.

⁴⁴. NEFF (D.), *Fallen Pillars...*, 156.

De beweging was overtuigd het onvoorwaardelijke recht te hebben over Jeruzalem, Hebron, Nablus, Bethlehem, Shilok,... Men geloofde in de heiligheid van het Israëlische land. Door het koloniseren van het historische vaderland zou de verlossing van het joodse volk naderen.⁴⁵

4.2. Empirische benadering: Israëlische beslissingen in de Vlaamse dagbladpers⁴⁶

4.2.1. *De annexatie van de Golan*

A. *Vooruit*

Vijf opeenvolgende dagen besteedde de *Vooruit* aandacht aan de reacties op de Israëlische annexatie van de Golanhoogte. Vooral Syrië en Egypte kwamen aan het woord. Bij elke reactie gaf de *Vooruit* een verklaring voor de aangenomen houding van het betreffende buurland.

*Egypte reageerde "gematigd" op de annexatie omdat het land zeker de terug-gave van de Sinai, gepland voor april 1982 in het kader van de Camp David-akkoorden, niet in gevaar wilde brengen. De Vooruit voegde eraan toe dat Egypte wel "een teken van afkeuring" gaf door het overleg over Palestijnse autonomie op te schorten.*⁴⁷

Egypte was volgens de krant voornamelijk bezig met de eigen belangen. De Sinai en de Golan werden beiden tijdens de oorlog in 1967 door Israël veroverd. Door de gematigde reactie van Egypte op de annexatie van de Golan te koppelen aan de teruggave van de Sinai verzachtte de *Vooruit* de Israëlische onrechtmatige daad enigszins. Men impliceerde dat de annexatie had kunnen worden vermeden en dat een andere oplossing mogelijk was geweest als Syrië zich maar soepeler had opgesteld en met Israël had willen onderhandelen. Op deze manier werd de volledige verantwoordelijkheid en schuld van Israël afgezwakt: de houding van Syrië tegenover de Israëlische staat speelde immers

⁴⁵ KARSH (E.), *Peace in the Middle East...*, 142.

⁴⁶ Ten einde een duidelijk onderscheid te maken tussen de gegevens die uit de kranten werden overgenomen en de eigen reflecties, plaatsten we de weerhouden berichtgeving (waaronder ook de niet letterlijk aangehaalde) in cursieve druk. In voetnota verwijzen we telkens naar het aangehaalde artikel (p: pagina; k: kolom, m: midden; r: rechts; l: links; b: boven; o: onder)

⁴⁷ "Bondgenoten enkel "verrast". Begin vreest geen represailles om Golan", *Vooruit*, 16-12-1981, p. 5 k. 1-3 l.m.

* Zinnsneden waarvan de inhoud uit krantenartikels komt, worden weergegeven zoals een normaal BTNG-citaat. Op die manier willen we een duidelijk onderscheid maken tussen informatie uit de verschillende kranten en de eigen bedenkingen.

ook een rol. Door de Israëlische teruggave van de Sinaï bij de annexatie-beslissing te betrekken verdedigde de *Vooruit*, zonder dit expliciet te schrijven, het Israëlische standpunt: we geven iets en we krijgen (nemen!) er iets voor in de plaats. Men gaat voorbij aan het feit dat de twee beslissingen (teruggave van de Sinaï, annexatie van Golan) in se niets met elkaar te maken hebben daar het om gebieden van twee verschillende landen gaat.

De *Vooruit* stelde dat *de Arabische landen de annexatie als een uitdaging van de internationale opinie en als een schending van het VN-handvest zagen*. Volgens de – niet nader gespecificeerde – *Arabische landen was het Israëlische optreden echter niet mogelijk geweest zonder de onvoorwaardelijke westerse steun aan Israël, met de Verenigde Staten op kop*.⁴⁸ Weer werd de verantwoordelijkheid voor de annexatie niet volledig in de schoenen van Israël geschoven. Het Westen, en vooral de Verenigde Staten, kregen een veeg uit de pan van de krant daar zij “onvoorwaardelijk” achter de joodse staat stonden. Israël beschikte hierdoor over een vrijgeleide.

Ook wat de reactie van Syrië betrof, werd de rol van het Westen bij het conflict betrokken.

Syrië meende dat de Verenigde Staten Israël tot rede moesten brengen en ervoor moesten zorgen dat de annexatie ongedaan werd gemaakt.⁴⁹ Het land zag de annexatie als een oorlogsverklaring en als een schending van het bestand⁵⁰ van 1973⁵¹ Israël kreeg één week om het besluit in te trekken.⁵²

De *Vooruit* berichtte echter niet wat er zou gebeuren als Israël geen rekening hield met het ultimatum. Ook over het effectief naast zich neerleggen van de Syrische eis door Israël, berichtte de *Vooruit* niet verder.

Naast de vijf berichtjes, op het moment dat het nieuws heet van de naald was, besteedde de *Vooruit* geen aandacht meer aan de Israëlische annexatie van de Golanhoogte. Het weergeven van negatieve reacties nam aldus weinig plaats in beslag. Vooral over de houding van Syrië werd relatief vlug heengegaan als men rekening houdt met de gevolgen van de Israëlische beslissing:

48. “Syrië in Veiligheidsraad. Sancties tegen Israël geëist”, *Vooruit*, 17-12-1981, p. 5 k. 7-8 r.o.

49. “Syrië in UNO-Veiligheidsraad: VS moet Israël tot rede brengen”, *Vooruit*, 18-12-1981, p. 5 k. 7-8 r.b..

50. Hier werd verwezen naar de wapenstilstand bij het einde van de Jom Kippoer Oorlog.

51. “Bondgenoten...”, *V*, 16-12-1981.

52. “Syrië in...”, *V*, 17-12-1981.

de veroverde Golanhoogte werd door Israël als eigen grondgebied beschouwd en zal niet – zeker niet binnen afzienbare tijd – aan de rechtmatige eigenaar worden teruggegeven. Dat de krant in dergelijke omstandigheden slechts enkele regels besteedde aan het land dat slachtoffer werd lijkt onevenwichtig.

De reacties van Jordanië en Libanon kwamen niet aan bod in de *Vooruit*.

B. De Standaard

Reeds een jaar voordat de Knesset het annexatiewetsvoorstel aanvaardde, haalde Salomon Bouman⁵³ aan dat deze optie met betrekking tot de Golanhoogte in Israël leefde.

Syrische artilleriebeschietingen in Zuid-Libanon op Israëlische legereenheden konden volgens Bouman worden opgevat als een Syrische waarschuwing voor Israël zich te onthouden van een parlementair initiatief om de Golan in te lijven.

In het artikel komt Israël naar voren als het land dat zeker geen confrontatie met Syrië wil:

Israël heeft tot dusver met grote zorg vermeden de in Libanon gelegerde Syrische strijdkrachten te bereiken in de strijd tegen Palestijnse commando's in Zuid-Libanon", "Israël probeert spanningen met Syrië te luwen" en "Israël heeft zijn spijt uitgesproken over de dood van drie Syrische soldaten tijdens een Israëlische commando-actie.⁵⁴

⁵³ Salomon Max Bouman werd in 1937 in Amersfoort geboren. Als jood was hij tijdens de Tweede Wereldoorlog verplicht ondergedoken te leven. Na de oorlog ging Bouman naar het lyceum in Amersfoort en vervulde zijn dienstplicht. Aan l'Institut d'Etudes Politiques te Parijs studeerde hij internationale betrekkingen. Deze studies zette hij voort aan de John Hopkins University in de Verenigde Staten en het SAIS te Bologna. In 1963 werd Bouman in Amsterdam verslaggever voor Het Parool waar hij vanaf 1964 de parlementaire verslaggeving voor zijn rekening nam. Bouman verhuisde in 1965 naar Israël. Vanuit Tel Aviv werkte hij als correspondent voor het *NRC-Handelsblad*, *De Standaard*, de BRT, het AVRO-radiojournaal en het Nederlandse Radio 1. Tot een ernstig auto-ongeluk in 1978 trad hij tevens op als correspondent voor de *Gelderland Pers* en verschenen bijdragen van zijn hand in enkele andere Nederlandse bladen. Hij ondernam als correspondent missies naar Kameroen, Egypte, Jordanië, het Oostblok, etc. (Contact via e-mail met BOUMAN, S., op 28-2-1999, aangevuld met informatie uit BOUMAN (S.), *Israël contra Zion*, Gent Scoop Uitgeverij, 1998.)

⁵⁴ "Israël probeert spanningen met Syrië te luwen", *De Standaard*, 22-12-1980, p. 4 k. 1-4 l.b.

Na de annexatie in december 1981 kwamen, zoals in de *Vooruit*, enkel Egypte en Syrië aan het woord. De Egyptische reacties werden steeds door een correspondent weergegeven die zich in de regio bevond. Salomon Bouman, gehuisvest in Israël, baseerde zich vooral op Israëlische bronnen:

Volgens Likud is Moebarak zo kien op het terugkrijgen van de gehele Sinaï dat Israël geen onderbreking van het vredesproces hoeft te vrezen. En als dat wel gebeurt blijft de helft van de Sinaï-woestijn in Israëlische handen.

Israël bevond zich ten overstaan van Egypte, volgens Bouman, dus in een "no lose" situatie.

*"De Egyptische ambassadeur in Israël werd ook geïnterviewd: De annexatie van de Golan gaat in tegen de Camp David-akkoorden en zal van negatieve invloed zijn op de Israëliisch-Egyptische betrekkingen."*⁵⁵

Bouman opteerde er duidelijk voor geen al te negatieve Egyptische reacties weer te geven. Enkel de keuze van zijn bronnen wijst dit al uit.

Een andere correspondent van *De Standaard*, de in Beirut wonende Rienco Wilton⁵⁶, stelde enerzijds dat Egypte "snel en fel protesteerde" maar anderzijds "weten de Israëli dat Egypte Israël geen voorwendsel wil en kan geven om zich niet op tijd uit de Sinaï te hoeven terug te trekken". Wilton voegde eraan toe dat "Moebarak Syrië niet zal steunen als het tot een oorlog zou komen".⁵⁷ Enerzijds gaf de correspondent wel kort de reële Egyptische reactie weer, anderzijds relativeerde hij deze reactie en schreef wat Egypte "echt" dacht, waarvoor hij zich op Israëlische bronnen baseerde.

Bouman haalt ook aan dat "Moebarak enkel de Sinaï volledig kan terugkrijgen als Israël daarvoor gecompenseerd wordt door het verkrijgen van ander Arabisch land, te weten de Syrische Golanhoogte". Bouman bracht de teruggave van de

⁵⁵ "Israël lijft Golan in", *De Standaard*, 15-12-1981, p. 5 k. 7-8 r.m.

⁵⁶ We zijn er niet in geslaagd om Rienco Wilton zelf op te sporen. Van andere correspondenten (Paul Vanden Bavière en Jan Keulen) vernamen we dat de Nederlander Rienco Wilton als correspondent in Beirut verbleef van eind de jaren '70 tot juni 1982. Met de Israëlische invasie zou Wilton vertrokken zijn omdat de situatie in Beirut te gevaarlijk werd voor zijn vrouw en zijn twee kleine kinderen. Volgens een andere bron was het voor Wilton "moeilijk te verteren dat de Israëli's voor de poorten van zijn stad stonden". Wilton zou nadien diplomaat geworden zijn en momenteel in Stockholm wonen. (Telefonisch contact met VANDEN BAVIERE, P., op 1-3-1999 en met KEULEN, J., op 6-3-1999.)

⁵⁷ "Inlijving ook tegenslag voor gematigden. Arabieren eensgezind bij veroordeling Jeruzalem", *DS*, 16-12-1981, p. 4 k. 4-8 r.b.

Sinaï en de annexatie van de Golan explicieter dan in de *Vooruit*, als een logische koppeling bij elkaar. Hij stelde het zo voor alsof de twee kwesties onlosmakelijk met elkaar verbonden waren, terwijl dit objectief gesproken niet het geval was. Daarbij komt dat de indruk werd gewekt dat de Egyptische president Moebarak ook wist dat de koppeling van de Sinai en de Golan onlosmakelijk was.

Een paar dagen later vroeg Bouman zich af of

de Golan-annexatie geen opzettelijke Israëlische provocatie zou kunnen zijn ten overstaan van Egypte en de Verenigde Staten. Als Begin erin zou slagen op deze manier een Amerikaanse reactie uit te lokken, zou de Amerikaanse handtekening onder de akkoorden van Camp David, volgens de Israëlische interpretatie althans, waardeloos worden. Bouman voegde aan zijn bedenking toe dat Egypte met een opvallende zelfbeheersing de Israëlische provocaties had verwerkt. "Egypte wil voor geen prijs in de Israëlische kaart spelen en de uitvoering van de Israëlische terugtocht uit de Sinaï opschorten of ongedaan maken."⁵⁸

Wilton gaf ook de Arabische reacties in het algemeen weer. Voor de correspondent was het

opvallend dat zowel de radicale Arabische landen (de Syrische bondgenoten) alsook de meer gematigde Arabische staten eensgezind zijn in hun scherpe veroordeling van wat onder andere genoemd wordt Israëls gigantische provocatie, Israëls negeren van de wereldopinie, expansionistische neigingen, het lak hebben aan internationale gedrags- en rechtsregels, kortom Israëls politiek van de voldongen feiten ten voeten uit. Volgens de correspondent was er echter wel een onderscheid tussen de twee groepen. De gematigde landen veroordeelden de Israëlische unilaterale actie inzake de Golan op zichzelf. De radicale Arabische landen, waaronder Syrië, zagen de hand van Amerika in de Israëlische annexatie. Volgens hen vormde het kort voordien afgesloten Amerikaans-Israëliësch militair-strategisch akkoord een directe aanmoediging van Washington voor Israël om zijn gang te gaan tegen Syrië.⁵⁹

Twee nuancerende opmerkingen dringen zich op. In de eerste plaats is de indeling "gematigde" en "radicale" Arabische landen een westerse opdeling van de Arabische wereld. Met "gematigd" bedoelt men dan landen die min of meer pro-westers zijn. De "radicale" landen zijn meer nationalistisch en dulden geen westerse of Amerikaanse inmenging. Wilton stelde dat de

⁵⁸. "Israël trekt Camp David in twijfel", *DS*, 22-12-1981, p. 5 k. 1-5 l.b.

⁵⁹. "Inlijving...", *DS*, 16-12-1981.

gematigde, dus pro-westerse of pro-Amerikaanse Arabische landen niet de Amerikaanse hand zien in de (illegale, tegen alle internationale rechtsregels ingaande) annexatie. De radicale, dus anti-westerse landen zien deze hand wel. Door echter deze opdeling te maken en de verantwoordelijkheid van het Westen in de mond van "anti-westerse" landen te leggen relativeerde de correspondent de westerse betrokkenheid.

De reactie van Syrië werd door *De Standaard* in eerste instantie binnen dit geheel van "radicaal Arabische landen" geplaatst.

Syrië had naar aanleiding van de annexatie om een bijeenkomst van de Veiligheidsraad gevraagd. Israël kreeg een week de tijd om op het besluit terug te komen, anders zou Syrië een nieuwe zitting van de Veiligheidsraad vragen om de nodige maatregelen te treffen.⁶⁰

De Standaard vond de annexatie vooral een kwestie van zienswijze. Voor Syrië betrof het een "oorlogsdaad", voor Israël ging het enkel om een "regularisering" van de toestand.⁶¹ Dat de annexatie echter een feitelijke aanfluiting van internationale wetten was meldde *De Standaard* niet.

In tegenstelling tot de *Vooruit* volgde *De Standaard* de zaak wel op. In januari 1982 werd in vier artikels ingegaan op de Syrische reactie. Salomon Bouman meldde dat Syrië verregaande sancties eiste en een zeer scherpe anti-Israëlische ontwerp-resolutie indiende bij de Veiligheidsraad. Syrië riep op tot scherpe diplomatieke, economische en militaire strafmaatregelen. Bouman voegde er echter aan toe dat "Israël kan rekenen op het veto van de Verenigde Staten in de Veiligheidsraad".⁶² Alweer was er volgens Bouman dus geen daadwerkelijk probleem: Israël "kan rekenen op" de Verenigde Staten. Opvallend is dat de correspondent de ontwerp-resolutie als "anti-Israëlich" bestempelde terwijl er enkel sancties in worden voorgesteld om de onwettige annexatiebeslissing te veroordelen. Hierbij komt dat de persbureaus een dag later meldden dat het niet om een Syrische maar om een Syrisch-Jordaanse ontwerp-resolutie ging die was ingediend namens de Arabische landen.⁶³ De uitspraken van Bouman aangaande de "Syrische anti-Israëlische resolutie" werden hier gerelativeerd.

⁶⁰. "Als resolutie maar gematigd genoeg is. Washington bereid tot Israëls veroordeling", *DS*, 17-12-1981, p.4 k.5-8 r.o.

⁶¹. "Israël: enkel regularisering. Syrië acht annexatie Golan oorlogsdaad", *DS*, 18-12-1981, p. 5 k. 3-4 m.o.

⁶². "Syrië eist verregaande sancties. Israël kan rekenen op veto van VS in veiligheidsraad", *DS*, 6-1-1982, p. 5 k. 6-8 r.o.

⁶³. "Als V-raad geen sancties treft tegen Israël. Strategische samenwerking tussen Syrië en Moskou?", *DS*, 7-1-1982, p. 5 k. 2-4 l.b.

Men krijgt de indruk dat Bouman met zijn bewoording vooral een beeld van Syrië als een anti-Israëliisch land wilde schetsen.

Of Egypte, dat enerzijds een Arabisch land is maar anderzijds “*de Camp David-besprekingen niet in gevaar wenste te brengen*”, zich ook achter deze resolutie schaarde werd niet gemeld. Ook ditmaal volgde *De Standaard* de zaak op.

Op 18 januari werd het debat over de annexatie in de Veiligheidsraad uitgesteld toen bleek dat de resolutie van de Arabische landen niet de nodige stemmen (9/15) zou krijgen.⁶⁴ Enkele dagen later kunnen we lezen dat de compromisresolutie (vrijwillige sancties en niet gedefinieerde verplichte sancties), ingediend door Syrië door een veto van de Verenigde Staten werd gekelderd.⁶⁵

Samenvattend vallen drie zaken op bij de berichtgeving in *De Standaard*. In de eerste plaats werden in de berichten van Salomon Bouman steeds Israëliische zienswijzen weergegeven, zelfs al betreft het reacties van Syrië of Egypte.

De verantwoordelijkheid van het Westen kwam minder aan bod bij *De Standaard* in vergelijking met de *Vooruit*. Enkel de “radicalen” waren de mening toegedaan dat het Westen een zekere invloed had op de beslissing van Israël. Over het illegale aspect van de beslissing lezen we niets in *De Standaard*. De Syrische reactie werd slechts summier weergegeven.

Zoals in de *Vooruit* kwamen ook in *De Standaard* Jordanië en Libanon niet aan bod.

C. Het Laatste Nieuws

Op 14 december 1981 keurde de Knesset de annexatiewet goed. Gedurende de hele maand december repte *Het Laatste Nieuws* met geen woord over de inlijving. Pas op 8 januari 1982 treffen we een eerste artikel over het onderwerp aan. In dit artikel werd de *Syrische eis bij de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties om sancties tegen Israël te nemen*, belicht. Deze sancties moesten er volgens Syrië komen “*als de wereld de rampzalige gevolgen van deze daad van agressie wil vermijden*”. Syrië had recht op een “*collectieve of individuele zelfverdediging tegen Israël*”. *Het Laatste Nieuws* liet meer dan de twee andere kranten het getroffen Syrië aan het woord. De bewoordingen die werden gebruikt om de Syrische reactie weer te geven zijn ook scherper en liggen dichterbij de

⁶⁴. “V-raad stelt debat over Golanannexatie uit”, *DS*, 18-1-1982, p. 4 k. 4-6 b.m.

⁶⁵. “Veto tegen resolutie met vage sancties. VS kelderden compromis over Israël in V-raad”, *DS*, 22-1-1982, p. 4 k. 7-8 r.b.

reële Syrische reactie. *Het Laatste Nieuws* is de enige krant die het woord "agressie" gebruikte. De krant stelde dat Israël, volgens Syrië, werd aange-moedigd tot

escalatie van de agressie tegen Arabieren door de onbeperkte steun van de Verenigde Staten. De scherpe toon van Syrië had ook te maken met de zeven nieuwe neder-zettingen die Israël op de Golan ging bouwen.⁶⁶

De ontwerpresolutie die door Jordanië werd ingediend,⁶⁷ bestempelde Israël als de agressor. De Arabische landen reageerden op het veto van de Verenigde Staten door een speciale zitting van de algemene vergadering⁶⁸ te vragen.⁶⁹

De Egyptische reactie kwam niet aan bod. Hierdoor werd het onrechtmatige van de beslissing nog meer benadrukt. Egypte kan, als partner van Israël in de Arabische wereld, steeds worden gebruikt om enerzijds wel een Arabische reactie weer te geven maar anderzijds een reactie te geven die veel gematigder is en zeker niet representatief voor de gehele Arabische wereld.

4.2.2. *Israëliisch-Marokkaanse besprekingen*

A. *Vooruit*

Op 23 juli 1986 verschenen de eerste reacties in de *Vooruit* op de ontmoeting tussen Hassan en Peres in Fez. De *Vooruit* meldde dat

de officiële Syrische staatsradio had bekend gemaakt dat Syrië zijn diplomatieke betrekkingen met Marokko had verbroken. De diplomatieke vertegenwoordigers van Marokko kregen een week de tijd om Syrië te verlaten. Syrië zou de andere Arabische landen hebben opgeroepen hetzelfde te doen.

De *Vooruit* was er met dit bericht vroeg bij daar de breuk tussen Syrië en Marokko ongeveer twaalf uren na het vertrek van Peres werd bekendgemaakt.

⁶⁶. "Nieuwe nederzettingen op Golan. Syrië eist sancties", *Het Laatste Nieuws*, 8-1-1982, p. 5 k. 1-4 l.o.

⁶⁷. In werkelijkheid ging het om een Jordaans-Syrische resolutie die in naam van de Arabische landen werd ingediend.

⁶⁸. Als de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties door een veto wordt verlamd is het mogelijk (volgens een resolutie uit 1950) een ontwerpresolutie over te hevelen naar de algemene vergadering

⁶⁹. "Amerikaans veto tegen veroordeling van Israël om Golan", *HLN*, 22-1-1982, p. 5 k. 1-2, l.o.

Wat Jordanië betref schreef de krant dat er geen officiële reactie bekend was. De *Vooruit* meldde wel dat van "betrouwbare zijde" was vernomen dat Jordanië een nieuwsstop had gelast over het onderwerp. Van Jordaanse journalisten wist de *Vooruit* dat de Jordaanse kranten in hun dinsdageditie (22/7) niets over de ontmoeting mochten schrijven. De krant bracht dit stilzwijgen in verband met de "speciale gezant die door Hassan naar Jordanië was gestuurd met een persoonlijke boodschap voor koning Hoessein". De relatie tussen de nieuwsstop enerzijds en de speciale gezant anderzijds werd echter niet nader uitgelegd in de *Vooruit*. Ook over de "speciale gezant" zelf kwam de lezer verder niets te weten. Tegen de achtergrond van de geheime besprekingen die in deze periode, zoals later uitkwam, tussen Jordanië en Israël werden gevoerd, werd de betrokkenheid van Jordanië bij de ontmoeting duidelijker. Voor het stilzwijgen van het land probeerde de *Vooruit* wel een verklaring te geven. Volgens de krant

werd in politieke kringen in Jeruzalem voorzichtig opgemerkt dat de Marokkaanse koning een soort bemiddelaar zou kunnen worden tussen Jordanië en Israël.

Jordanië zou zich dus enerzijds niet kunnen permitteren om als enig Arabisch land, samen met Egypte, de ontmoeting positief te onthalen. Anderzijds wilde het land niet te negatief uit de hoek komen daar het bezoek eventuele vredesgesprekken tussen Israël en Jordanië een stapje dichterbij brachten.

De Egyptische president Moebarak zou de ontmoeting tussen Hassan en Peres "toegejuicht" hebben. Het bezoek was volgens de president een "goed initiatief" dat door iedereen die naar vrede streeft in het Midden-Oosten, zou moeten worden ondersteund. Egypte stelde dat het Syrische besluit om de diplomatieke banden te verbreken te verwachten was geweest en geen rede tot bezorgdheid was.

Door Egypte te laten reageren op het verbreken van de diplomatieke betrekkingen van Syrië met Marokko zwakte de *Vooruit* de negatieve reactie op het bezoek af. De onvrede over de ontmoeting was te verwachten daar ze afkomstig was van Syrië. Men laat na te melden dat het grootste deel van de Arabische wereld de ontmoeting afkeurde.

Dinsdagochtend zouden er volgens de *Vooruit* "telefonische gesprekken hebben plaatsgevonden tussen Hassan en de Egyptische, de Syrische en de Saoedische leiders".⁷⁰ De *Vooruit* meldde dit terloops. Het bestaan van telefonische contacten tussen Marokko en andere Arabische landen insinueert echter de betrokkenheid van andere Arabische landen. Het prestige van het bezoek stijgt hierdoor voor Israël.

⁷⁰. "Peres onverwacht naar Marokko: Syrië verbreekt betrekkingen", *V*, 23-7-1986, p. 14 k. 1-5 b. tot o.

De *Vooruit* gaf dus vrij snel een gamma reacties weer op de ontmoeting tussen Hassan II en Peres. Zowel de zeer negatieve houding van Syrië, de op de vlakte gehouden reactie van Jordanië als de enthousiaste houding van Egypte kwamen aan bod. Enkel voor wat Egypte betrof, werd gespecificeerd dat het president Moebarak was die positief stond tegenover het bezoek. Hij stond er zelfs niet gewoon positief tegenover maar "juichte" de ontmoeting "toe". Waarom Moebarak zo blij was met de ontmoeting staat niet te lezen in de *Vooruit*. Er werd niet uitgelegd dat dit bezoek de geïsoleerde rol die Egypte in de Arabische wereld innam, door de sluiting van het vredesverdrag met Israël, een stukje afbrak. Egypte was niet langer het enige Arabische land dat openlijk en vrijwillig (niet gedwongen door een oorlog zoals dit bij Libanon het geval was geweest) besprekingen voerde.

De reacties van de twee andere landen werden meer onpersoonlijk als "de reactie van Syrië" en "de reactie van Jordanië" weergegeven. Het waren geen personen maar "landen" die aan het woord kwamen.

Eveneens snel na de bekendmaking meldde de *Vooruit* het ontslag van koning Hassan als voorzitter van de Arabische Liga. De krant schreef dat het ontslag "het gevolg was van de negatieve reacties van "sommige landen" op de ontmoeting met Peres"⁷¹. De *Vooruit* herhaalde niet welke landen negatief hadden gereageerd. Men beperkte zich tot het tussen aanhalingstekens zetten van "sommige landen". Wat met deze aanhaling precies gesuggereerd werd is onduidelijk.

B. De Standaard

Ook *De Standaard* gaf, evenals de *Vooruit* en *Het Laatste Nieuws*, op 23 juli reeds reacties weer van buurlanden op het Israëlische bezoek aan Marokko. In een eerste artikel komen Syrië en Egypte aan bod. *Syrië verbrak de relaties met Marokko. De Standaard* voegde eraan toe dat *de Marokkaanse ambassade in Damascus acht dagen kreeg om haar deuren te sluiten en de Syrische missie in Rabat eveneens werd gesloten*.

Wat de Egyptische houding betrof beperkte *De Standaard* zich tot de zinsnede: "Hassan kreeg wel bijval van Moebarak".

De krant wist te vertellen dat de Israëlische legerradio had gemeld dat koning Hassan vooraf de Jordaanse vorst, de Egyptische president, koning Fahd van Saoedi-Arabië en president Assad van Syrië had geraadpleegd.⁷² Enerzijds

⁷¹. "Koning Hassan neemt ontslag als voorzitter van de Arabische top", V, 28-7-1986, p. 9 k.1-5 b.

⁷². "Aanloop tot nieuw initiatief? Bezoek Peres aan Marokko veroorzaakt opschudding", DS, 23-7-1986, v.p. k. 2-3 l.b.

moet dit bericht genuanceerd worden daar het afkomstig is van een Israëlische bron. Als Hassan vooraf met Assad, Hoessein, Moebarak en Fahd overlegde, zou het belang van het bezoek voor Israël stijgen daar andere Arabische landen eveneens op de hoogte waren. Anderzijds lijkt het logisch dat Hassan een dergelijk besluit om te gaan praten met "de Israëlische vijand" niet alleen heeft genomen maar dat hij zich toch zeker van de steun van enkele landen wilde verzekeren. Hierdoor zou hij het risico verkleinen achteraf geïsoleerd te geraken, zoals dit met Egypte was gebeurd.

Een dag later schreef *De Standaard* dat

Hoessein en Moebarak waarschijnlijk het licht op groen gezet hadden voor het initiatief. Na de ontmoeting hield Jordanië zich "op de vlakte", terwijl Egypte zich "positief" toonde.⁷³

Egypte was volgens de krant dan ook

het enige Arabische land dat het gesprek tussen Hassan II en Peres zonder terughoudendheid begroette.⁷⁴

De Standaard legde niet uit waarom Jordanië enerzijds de ontmoeting zou hebben goedgekeurd en zich anderzijds achteraf op de vlakte hield. De positie van Jordanië in de Arabische wereld en de interarabische relaties werden niet bij de feiten betrokken om tot een verklaring te komen.

C. *Het Laatste Nieuws*

Het Laatste Nieuws rapporteerde in dezelfde lijn als de *Vooruit* en *De Standaard*.

Syrië verbrak de diplomatieke betrekkingen en beschuldigde de Marokkaanse vorst van "verraad". Egypte reageerde "positief" en "juichte het initiatief toe" en de Jordaanse reactie was "koel".

Volgens *Het Laatste Nieuws*

wisten westerse diplomaten te vertellen dat "bevriende leiders zoals president Reagan en de Saoedische koning" op de hoogte waren.⁷⁵

⁷³. "Peres beëindigt "historisch" en omstreden bezoek aan Marokko", *DS*, 24-7-1986, p. 4 k. 2-5 l.b.

⁷⁴. "Zorgt Bush voor top Israël-Egypte", *DS*, 29-7-1986, p. 5 k. 4-7 r.o.

⁷⁵. "Marokko praat met Israël. Hassan zoals Sadat", *HLN*, 23-7-1986, v.p. k. 1-3 l.m.

Het valt op dat de krant nalaat te melden dat het over bevriende leiders van Israël gaat. De krant insinueerde hierdoor dat de bevriende leiders van Israël ook bevriende leiders van "ons" (de Belgische staat/volk) zijn. *Het Laatste Nieuws* sluit zich op deze manier impliciet bij Israël aan.

De krant meldde niets over voorafgaande gesprekken met de Egyptische president of met de Syrische president, zoals de *Vooruit* en *De Standaard* wel deden.

De Jordaanse koning Hoessein ontving maandagavond al een speciale afgezant van de Marokkaanse koning, maar Jordaanse functionarissen ontkenden dat men vooraf op de hoogte was.

Het Laatste Nieuws gaf geen verklaring voor deze ontkenning van enig medeweten.

De "pro-westerse Arabische landen zoals Jordanië, Koeweit en Saoedi-Arabië" reageerden "verrast" op de ontmoeting en zegden "officieel niet op de hoogte te zijn" van het geplande bezoek.

Het Laatste Nieuws licht een tipje van de sluier op rond de koele, op de vlakte gehouden reactie van Jordanië:

volgens Peres was het doel van de ontmoeting dichter bij een dialoog met Jordanië te komen over vrede in het Midden-Oosten. Peres beseftte echter dat "de kansen daarop gering zijn want de sleutelrol wordt gespeeld door Syrië en de PLO".⁷⁶

In het licht van dit laatste bericht lijkt het aannemelijk dat Jordanië op voorhand op de hoogte was gesteld van het bezoek.

Voor *Het Laatste Nieuws* ging Marokko dezelfde weg op als Egypte. De kop van het artikel stelde zelfs "Hassan zoals Sadat". Dit is echter geen correcte weergave van de feiten. Marokko is nooit rechtstreeks in oorlog geweest met Israël. Als lid van de Arabische Liga verkeerde het land wel officieel sinds 1948 in staat van oorlog met de joodse staat. Er deed zich echter nooit een gewapend conflict voor tussen beide landen. Egypte en Israël hadden daarentegen al geregeld manu militari tegenover elkaar gestaan. Het vredesakkoord tussen Egypte en Israël maakte een einde aan de effectieve permanente oorlogsdreiging aan de grens tussen beide landen. De houding van Marokko ten overstaan van Israël situeert zich op een ander niveau. Marokko was als Arabisch land betrokken bij het Israëlisch-Arabisch conflict. Het doel van de

⁷⁶ "Hassan gaat voorbij aan Arabische kritiek", *HLN*, 24-7-1986, p. 8 k. 1-3 l.b.

ontmoeting met Israël was niet een bilateraal akkoord afsluiten, zoals dit bij Egypte wel het geval was. Hassan wilde enkel verkennende gesprekken voeren om tot een algemene vrede in het Midden-Oosten te komen. Toen deze besprekingen echter door een deel van de Arabische wereld negatiever werden onthaald dan verwacht, voelde Hassan zich "moreel verplicht zijn functie als voorzitter van de Arabische Liga neer te leggen".⁷⁷

Samenvattend kan men stellen dat de reacties op de ontmoeting tussen Hassan en Peres in de drie kranten overeenkwamen. Jordanië, Syrië en Egypte kwamen elk aan het woord. Over Libanon werd in geen van de kranten met een woord gerept. De *Vooruit* verwees bij de berichtgeving zowel naar Arabische bronnen (de Syrische staatsradio, Jordaanse journalisten) als naar Israëliëse bronnen (politieke kringen in Jeruzalem), terwijl *De Standaard* zich tot Israëliëse bronnen beperkte (de Israëliëse legerradio, Peres). Ook *Het Laatste Nieuws* verwees enkel naar Israëliëse bronnen (Peres).

Geen enkele krant ging dieper in op de achtergrond van de betreffende houdingen. We krijgen geen antwoord op de vragen waarom Egypte de ontmoeting "toejuichte" en waarom Syrië zo fel reageerde. De kranten bleven hierdoor eerder op de vlakte. De houding van Egypte werd niet gekoppeld aan de isolatie van het land in de Arabische wereld. De reactie van Syrië werd evenmin gekoppeld aan de officiële staat van oorlog waarin de Arabische Liga (dus ook Marokko) zich sinds 1948 bevond. Enkel voor wat het Jordaanse standpunt betreft, poogden de *Vooruit* en *Het Laatste Nieuws* tot een verklaring te komen.

Het Laatste Nieuws nam als enige krant het woord "verraad" in de mond bij de aanhaling van Syrische reactie. De *Vooruit* en *De Standaard* beperkten zich tot een neutrale weergave van het verbreken van de betrekkingen met Marokko. Wat de Egyptische houding betreft, verschilde de weergave van *De Standaard* met deze van de *Vooruit* en *Het Laatste Nieuws*. In *De Standaard* kon de ontmoeting op "bijval" van Egypte rekenen. In de *Vooruit* en *Het Laatste Nieuws* werd de ontmoeting "toegejuicht" en als een "goed initiatief" bestempeld.

⁷⁷. "Vredesplan Peres. Onderhandelingen Hassan-Peres", *HLN*, 28-7-1986, p. 9 k. 1-2 l.m.

4.2.3. Het nederzettingenbeleid

A. Vooruit

In het begin van de onderzochte periode werden in de *Vooruit* voornamelijk reacties van Egypte opgenomen. De kritiek van het buurland werd meestal zeer beknopt, in één of twee regels, weergegeven. Zo rapporteerde de *Vooruit* dat "Egypte niet instemt met de kolonisatieplannen van Israël".⁷⁸ Andere voorbeelden van zeer korte aanhalingen zijn: "Het Israëlische voornemen om nieuwe joodse nederzettingen te bouwen is al gestuit op fel protest van de Verenigde Staten en Egypte."⁷⁹ En: "Cairo blijft zich verzetten tegen de joodse nederzettingen in de bezette gebieden."⁸⁰

Het Israëlische standpunt werd in deze artikels wel regelmatig in de verf gezet:

"Premier Begin viel bitter uit naar de westerse landen die de Arabieren te vriend willen houden en daarom druk uitoefenen op deze kleine joodse staat." Volgens het Israëlische kabinet "hebben joden het recht zich overal op de Westelijke Jordaanoever te vestigen".⁸¹

Kritiek op het nederzettingenbeleid werd ook geregeld samen met andere ongenoegens omtrent de Israëlische politiek weergegeven. Zo berichtte de *Vooruit*:

"Egypte heeft laten weten dat het niet wil horen van een hervatting van onderhandelingen over de Palestijnse autonomie zolang Israël niet bereid is zijn standpunt inzake Jeruzalem te herzien, zolang het land verdergaat met het vestigen van nederzettingen in de bezette Arabische gebieden en zolang de Israëlische militaire inmenging in Zuid-Libanon aanhoudt."⁸²

De krant volgde het geschil op:

"De topontmoeting tussen Sadat, Begin en Carter die door Egypte werd opgeschort vond toch plaats na drie Israëlische toegevingen aan Egypte: Israël ging een aantal Palestijnse gevangenen vrijlaten, het bureau van Begin zou niet worden verplaatst

⁷⁸. "Begin fel tegen Westen. Nieuwe joodse kolonie in bezette gebieden", *V*, 12-2-1980, p. 6 k. 5-7 m.

⁷⁹. "Libanon: gevechten. Spanning stijgt snel in het Midden-Oosten", *V*, 15-2-1980, p. 6 k. 7-8 r.o.

⁸⁰. "Israël en Egypte onderhandelen over Palestijnen", *V*, 13-10-1980, p. 5 k. 3 m.

⁸¹. "Begin fel tegen Westen. Nieuwe joodse kolonie in bezette gebieden", *V*, 12-2-1980, p. 6 k. 5-7 m.

⁸². "Hard gesprek. Begin niet te vermurwen door VS-gezant", *V*, 3-9-1980, p. 7 k. 7-8 r.b.

naar Oost-Jeruzalem en het nederzettingenbeleid in de bezette gebieden zou worden verduidelijkt. Deze verduidelijking is volgens Israël, niet een belofte om geen nieuwe nederzettingen meer te vestigen maar beoogt in feite de Egyptische vrees weg te nemen dat de vestiging van nieuwe nederzettingen in feite de Egyptisch-Israëlische onderhandelingen zullen bezwaren.”⁸³

Volgens het artikel neemt Egypte er dus genoeg mee op de hoogte te worden gehouden over het Israëlische nederzettingenbeleid. Van een Egyptische eis tot opschorting, zoals in een vorig artikel werd gemeld, is geen sprake meer.

Een ander voorbeeld van ongenoegen omtrent het nederzettingenbeleid naast andere kritiek op de Israëlische politiek was de brief die Sadat na de annexatie van Oost-Jeruzalem aan Begin stuurde:

“De Egyptische president noemde in zijn brief aan premier Begin de annexatie van Arabisch Jeruzalem opnieuw illegaal en eiste nogmaals dat de Israëlische nederzettingen in bezet Arabisch gebied zouden worden opgebroken. In de brief wordt kritiek uitgeoefend op Begins mededeling dat geen enkele joodse vestiging op de bezette Westelijke Jordaanoever in de strook van Gaza en in de hoogte van de Golan ooit zal worden afgebroken. “Dit is het soort verklaring dat men kost wat het kost moet vermijden”, aldus Sadat aan de Israëlische eerste minister. Hij voegde eraan toe: “Geloof u werkelijk dat zulk optreden en zulke verklaringen over Jeruzalem en de nederzettingen enige aantrekkelijkheid voor de Palestijnen hebben?”⁸⁴

De houding van de Verenigde Naties ten overstaan van de nederzettingenpolitiek werd zeer beknopt weergegeven in de *Vooruit*.

In de VN-Veiligheids-raad werd de Israëlische kolonisatiepolitiek veroordeeld. De motie vraagt de onmiddellijke ontmanteling van alle joodse nederzettingen in Arabisch gebied. De motie kreeg ook steun van de Verenigde Staten. Israël heeft bijzonder onstemd gereageerd op de resolutie, en een officieel protest ingediend in Washington.⁸⁵

De *Vooruit* voegde hier geen kritische noot bij. Israël werd wegens het overtreeden van internationale rechtsregels veroordeeld maar dacht er niet aan een andere weg in te slaan. Integendeel, het land diende een “officieel” protest in.

⁸³. “Na Jeruzalemwet. Nieuwe topontmoeting over Midden-Oosten”, *V*, 5-9-1980, vp. k. 6-7 l.m.

⁸⁴. “Kwestie Jeruzalem centraal. Sadat vraagt tweede uitgave van Camp David”, *V*, 18-8-1980, p. 5 k. 1-3 l.b.

⁸⁵. “Beleid veroordeeld. Israël woedend op VS om UNO-resolutie”, *V*, 3-3-1980, p. 3 k. 4-5 m.

De *Vooruit* gaf in 1981 enkele kritische reacties weer met betrekking tot het kolonisatiebeleid van Israël. Rosanne Germonprez⁸⁶ rapporteerde hoe Egypte de relatie legde tussen de bouw van nieuwe nederzettingen en de veiligheid in de Israëlische staat:

De kritiek van een trouwe luitenant komt harder aan dan van een vijandige generaal. Egypte's tweede man op Buitenlandse Zaken, Boetros Ghali, gaf te verstaan dat het Palestijnse probleem de kern vormt van het Midden-Oostenconflict. Het Egyptische dagblad *Al Ahram* herhaalde het standpunt van Ghali en zette het nog wat dikker in de verf: het is onlogisch te denken dat de veiligheid kan gewaarborgd worden als Israël verder nederzettingen bouwt op de Westelijke Jordaanoever en in Gaza.⁸⁷

Door de formulering van de Egyptische kritiek deed de *Vooruit* uitschijnen alsof Israël nederzettingen bouwt in de bezette gebieden om haar veiligheid te garanderen. Uit de literatuur blijkt echter dat de kolonisering tot doel had de gebieden de facto in te lijven. Israël beschouwde het als een "recht" in "Judea en Samaria" nederzettingen te bouwen. Daar deze nederzettingen midden in Palestijns gebied werden gebouwd, lijkt het logisch dat ze niet bijdragen tot de vergroting van de veiligheid van de Israëlische staat. De kibboetsen daarentegen hadden oorspronkelijk wel een beveiligende functie.

De *Vooruit* analyseerde, enkele maanden later, het nederzettingenbeleid als volgt:

De kolonisatie is de eerste fase van de definitieve annexatie van de bezette gebieden. Een volgende fase, waarmee men nu bezig is, is het invoeren van een burgerlijk bestuur. Zowel in Cis-Jordanië als in de Gazastrook wekken de joodse kolonies en het Israëlische burgerlijke bestuur sterk verzet op van de Palestijnse bewoners.⁸⁸

In de analyse van de *Vooruit* werd expliciet gewezen op het strategisch plan achter de Israëlische nederzettingenpolitiek, namelijk de annexatie van de bezette gebieden. Hoewel de *Vooruit* hier geen expliciet standpunt innam wijst de formulering op een afkeurende houding ten overstaan van het kolonisatiebeleid.

⁸⁶ Rosanne Germonprez werd op 12 juni 1947 in Aalbeke geboren. Ze studeerde Germaanse filologie aan de Rijksuniversiteit te Gent en behaalde het aggregatiediploma. Na vier jaar les te hebben gegeven (1969-1973) ging Germonprez naar het Rijksinstituut voor Toneel- en Cultuurspreiding in Brussel. Hier kreeg zij onder andere les van Maurice De Wilde. Van 1974 tot 1979 werkte ze bij het weekblad *Knack* om vervolgens over te stappen naar *De Morgen*. Germonprez bleef in dienst bij *De Morgen* tot 1 december 1988. In 1989 werd ze aangenomen bij de nieuwsdienst van VTM.

⁸⁷ "Palestijnen zijn hier prioritaair", *V*, 6-4-1981, p. 5 k. 1-5 l.b.

⁸⁸ "Cheysson begraaft Venetië. Geen nieuw EG initiatief MO", *V*, 9-12-1981, p. 6 k. 1-3 l.b.

Rosanne Germonprez maakte vanop de redactie buitenland een vergelijking tussen het Arabische vredesplan dat in Fez overeengekomen werd⁸⁹ en de voorstellen van de Amerikaanse president Reagan.

De gelijkenissen tussen de Amerikaanse en Arabische voorstellen laten zich in drie punten samenvatten: Israël wordt aangemaand zich uit de bezette gebieden terug te trekken; er is in geen van beide plannen sprake van de PLO; en Israël moet alle nederzettingen die het in die gebieden sedert 1967 heeft opgericht ontmantelen.

De journaliste voegde aan dit laatste punt toe
men weet welke reactie dit in de Israëlische regering heeft teweeggebracht.⁹⁰

Nog een enkele keer werd, bijna terloops, naar de internationale veroordeling van het nederzettingenbeleid gewezen. Meestal betrof het een korte zinsnede zoals: *"De nederzettingen werden door de UNO herhaaldelijk veroordeeld."*⁹¹

Vanaf 1983 verschenen enkel nog sporadisch artikels met reacties van buurlanden op het Israëlische nederzettingenbeleid. Nog een enkele keer kwam het Jordaanse standpunt aan bod. In 1983 verscheen er een artikel in de *Vooruit* waarin werd gesteld dat

koning Hoessein zich zeer bewust is van het gevaar voor het Palestijnse karakter dat schuilt in de joodse kolonisatie. De koning zei tijdens een bezoek aan Londen: "Er worden grote obstakels op onze weg naar de vrede gelegd, als er niet vlug een positieve doorbraak komt."⁹²

In tegenstelling tot de herhaaldelijke Egyptische veroordelingen, leek Jordanië enkel vaststellende uitspraken met betrekking tot het nederzettingenbeleid te doen.

De *Vooruit* gaf na 1983 geen expliciete reacties meer op het nederzettingenbeleid. Enkel onrechtstreekse verwijzingen werden nog opgenomen.

Tijdens de islamitische top in Casablanca in 1984 werd onder andere gedebatteerd over de heropname van Egypte.

De *Vooruit* rapporteerde dat

de druk om Egypte opnieuw toe te laten groeide. "Dit is onder meer het gevolg van Moebaraks verzet tegen de Israëlische inval in Libanon en de bezettingspolitiek op de Westelijke Jordaanoever."⁹³

⁸⁹. Plan Fez: zie "Israëlisch-Marokkaanse besprekingen.

⁹⁰. "Arabieren zien het anders dan Reagan", *V*, 10-9-1982, p. 7 k. 1-3 r.o.

⁹¹. "Westbank: veel meer nederzettingen", *V*, 10-12-1982, p. 6 k. 4-6 m.o.

⁹². "Israëli's koloniseren bezette Jordaanoever in ijtempo", *V*, 10-12-1982, p. 5 k. 1-4 m.

⁹³. "Golffoorlog drukt zwaar op Islam-top", *V*, 14-1-1984, p. 6 k. 2-6 l.b.

In de tweede helft van de jaren '80 nam de *Vooruit* omzeggens geen artikels meer op waarin reacties van buurlanden op het nederzettingenbeleid werden weergegeven. Een enkele keer werd er nog onrechtstreeks naar de kolonisatie van de bezette gebieden verwezen.

Wanneer Egypte zich in 1989 opwierp als gastheer voor de Israëliisch-Palestijnse besprekingen om tot verkiezingen onder de Palestijnen in de bezette gebieden te komen, liet de Egyptische minister van Buitenlandse Zaken Meguid zich ontvallen dat "de terugtrekking van Israël uit de bezette gebieden onvermijdelijk is".⁹⁴

B. De Standaard

Evenals de *Vooruit* besteedde *De Standaard* aandacht aan de veroordeling van de Israëliische kolonisatiepolitiek door de Verenigde Naties. Correspondent Salomon Bouman schreef

dat de VN-Veiligheidsraad "in zeer scherpe bewoording" de Israëliische nederzettingenpolitiek had veroordeeld. De resolutie riep op tot de ontmanteling van alle sinds 1967 in bezet Arabisch gebied gestichte nederzettingen.

Bouman citeerde het Israëliische middagblad "Yedioth Achronoth":

Israël heeft nog nooit zo een zware klap van de Verenigde Naties moeten incasseren.⁹⁵

Voor het blad is een veroordeling door de Verenigde Naties blijkbaar een kwestie van "incasseren".

Tussen 1980-1982 werd in *De Standaard* het meest aandacht besteed aan de Egyptische houding ten overstaan van het nederzettingenbeleid. De reacties waren steeds afkomstig van officiële instanties.

De Standaard nam een uittreksel uit een Egyptische regeringsverklaring op die de Israëliische nederzettingenpolitiek

veroordeelt en verwerpt: "Die nederzettingen zijn geheel onwettig omdat ze de rechten van het Palestijnse volk schenden en een afwijking vormen van de letter en de geest van de Camp David-akkoorden", aldus Caïro. Er wordt aan toegevoegd dat de nederzettingen een hindernis vormen op de weg van het vredesproces. Egypte verwierp ook het Israëliische argument dat de nederzettingen op de bezette Westelijke Jordanoever Israëls veiligheid beschermen. Caïro zei dat de veiligheid van alle partijen en niet van Israël alleen moet worden verzekerd.⁹⁶

⁹⁴ "VS wil waarborgen over beleid jegens PLO", *V*, 21-10-1989, p. 11 k. 2-5 r.m.

⁹⁵ "Raad veroordeelt unaniem nederzettingenbeleid", *DS*, 3-3-1980, vp. k. 1-4 l.m.

⁹⁶ "Egypte. Tegen nederzettingenpolitiek", *DS*, 2-4-1980, p. 4 k. 7 b.

De Standaard gaf, zoals de *Vooruit*, ook vaak een zeer korte reactie weer. Correspondent Rienco Wilton meldde dat

Egypte de onderhandelingen met Israël opschoort omwille van de annexatie van Jeruzalem en de doorgaande kolonisatie van de Westelijke Jordaanoever.⁹⁷

In een ander artikel noemde Egypte

de nederzettingenpolitiek een beletsel voor de vrede. De Egyptische vice-minister van Buitenlandse Zaken zei dat Begins verklaringen ontmoedigend zijn, maar Egypte zal zich daardoor niet laten intimideren.⁹⁸

Israël kondigt de bouw van tien nieuwe kolonies aan. Egypte veroordeelde het besluit als illegaal en riep in het bijzonder de Verenigde Staten op tot tegenmaatregelen.⁹⁹

Ondanks de Israëlische expansieplannen (nederzettingenpolitiek) stuurde Moebarak in 1982 gelukwensentelegrammen naar zijn collega Navon en naar premier Begin ter gelegenheid van de 34ste verjaardag van Israël. In die boodschap onderstreepte Moebarak dat hij zal doorgaan met het vredesproces met Israël.¹⁰⁰

De Standaard gaf dus geen uitgediepte standpunten weer. Het betroffen voornamelijk korte verwijzingen naar de nederzettingenpolitiek die werden opgenomen in artikels die hoofdzakelijk over een ander aspect handelden.

Een enkele keer gaf *De Standaard* ook een reactie van Jordanië weer.

Jordanië staat achter het plan-Reagan, maar koning Hoessein benadrukte tegen de Amerikaanse president dat hij niet in staat is Arabieren of Palestijnen te overtuigen zolang Israël doorgaat met het bouwen van nederzettingen in bezet gebied.¹⁰¹

Volgens Hoessein willen zijn land en andere Arabische gematigden een rechtvaardige en duurzame vrede, maar wordt hun streven in de wielen gereden door Israëls politiek van nederzettingen en onderdrukking in de bezette gebieden.¹⁰²

De Standaard gaf een beeld van een Jordanië dat naar vrede streefde, maar steeds weer gehinderd werd door de Israëlische politiek.

⁹⁷. "Camp David-akkoorden blijven onpopulair. Sadat zendt signalen uit naar andere regimes", *DS*, 22-5-1980, p. 5 k. 1-6 l.b.

⁹⁸. "Caïro: Begins beleid beletsel voor vrede", *DS*, 6-5-1982, p. 5 k. 7-8 r.m.

⁹⁹. "Arabische top ontvangt Arafat als staatshoofd", *DS*, 7-9-1982, p. 5 k. 4-6 r.b.

¹⁰⁰. "Israël kondigt nieuwe kolonies aan. Jordanië en Marokko feliciteren Egypte", *DS*, 28-4-1982, p. 5 k. 1-3 l.b.

¹⁰¹. "Libanees-Israëlich gesprek begint volgende week", *DS*, 23-12-1982, p. 4 k. 1-6 l.b.

¹⁰². "Uit vrees voor "concurrentie" van Moskou? Jordanië krijgt honderd moderne tanks van VS", *DS*, 21/22-6-1980, p. 4 k. 2-5 b.m.

Vanaf 1983 was het voornamelijk het Jordaanse standpunt dat op de voorgrond trad in *De Standaard*. Egypte kwam veel minder aan bod. Bij de Jordaanse reacties, die werden opgenomen in de krant, vielen twee zaken op. In de eerste plaats benadrukte *De Standaard*, evenals in de periode 1980-1982, de Jordaanse wil om te onderhandelen. Het nederzettingenbeleid werd hierbij als een hindernis ervaren. Ten tweede werd de Jordaanse kritiek op de kolonisatiepolitiek vaak in één adem genoemd met de Jordaanse kritiek op de Israëlische invasie in Libanon.

Volgens correspondent Salomon Bouman deelde Jordanië mee dat een moratorium van het nederzettingenbeleid door Israël een voorwaarde is voor onderhandelingen. Zowel Jordanië als de PLO en Egypte waren, volgens de krant, doordrongen van het feit dat een afzijdige houding tegenover dit vredes-overleg, Israël een historische kans zou bieden de nederzettingenpolitiek door te drukken.¹⁰³

Ook verslaggever Paul Vanden Bavière¹⁰⁴ meldde, in dezelfde trend als Bouman, dat

Jordanië bereid was te onderhandelen met Israël in het kader van het Reagan-plan. Israël zou dan wel als teken van goede wil zijn nederzettingenpolitiek moeten opschorten tijdens de onderhandelingen.¹⁰⁵

Bouman rapporteerde dat

men gelooft dat de nederzettingenpolitiek de Jordaanse optie in feite al onmogelijk heeft gemaakt¹⁰⁶ en dat Israël in allerijl nieuwe nederzettingen opricht waardoor van een "territoriaal compromis" met Jordanië nu niet meer kan worden gesproken.¹⁰⁷

Het nederzettingenbeleid bleek een cruciaal geschilpunt te zijn tussen de Israëlische en de Jordaanse staat. In verschillende artikels, meestal afkomstig van correspondenten, werd dit beleid als de oorzaak van het niet van de grond komen van de onderhandelingen tussen beide landen gezien.

¹⁰³. "Nabije Oosten wacht op "historische rol van Hoessein", *DS*, 12-1-1983, p. 5 k. 1-6 l.b.

¹⁰⁴. Paul Vanden Bavière werd op 4 april 1944 geboren. Na de humaniora studeerde hij geschiedenis aan de Katholieke Universiteit te Leuven. Na zijn studies kon Vanden Bavière onmiddellijk bij *De Standaard* op de redactie buitenland aan de slag. Hij bleef daar werken tot 1 januari 1998.

¹⁰⁵. "Palestijnen staan voor cruciale beslissingen", *DS*, 14-2-1983, p. 4 k. 1-5 l.b.

¹⁰⁶. "Palestijnse burgemeester hoopt op socialistische regering in Israël", *DS*, 11-4-1984, p. 4 k. 2-5 l.o.

¹⁰⁷. "Israël richt in allerijl nieuwe nederzettingen op", *DS*, 19-4-1984, p. 5 k. 1-3 l.b.

Wat de koppeling aan de Libanon-oorlog betrof, berichtte *De Standaard*:

Voor Hoessein zijn de zeer gevaarlijke elementen in de huidige situatie de voortdurende Israëliëse bezetting van Libanon en de toenemende joodse kolonisatie van de bezette gebieden.

De krant citeerde Hoessein:

De wereld trotserend zette Israël een programma op het getouw dat de uiteindelijke bedoeling heeft de bezette gebieden te absorberen.¹⁰⁸

In een ander artikel werden de Verenigde Staten bij de zaak betrokken.

Jordanië vindt dat Washington veel te weinig druk op Israël uitoefent, zowel wat de ontruiming van Libanon als wat het nederzettingenbeleid betreft.¹⁰⁹

Correspondent Jan Keulen¹¹⁰ herhaalde nogmaals dat

Hoessein drie eisen stelde om deel te nemen aan onderhandelingen met Israël. De onderhandelingen zouden in de eerste plaats niet mogen worden opgehouden door ellenlange discussies over ondergeschikte punten zoals dit bij de Israëliësch-Egyptische onderhandelingen al vier jaar gebeurde. Er moest eveneens een akkoord over de terugtrekking van Israëliëse troepen uit Libanon worden vastgelegd en tijdens de onderhandelingen mochten geen nieuwe joodse nederzettingen worden gebouwd.¹¹¹

¹⁰⁸. "Hoessein plaatst vraagtekens bij de Amerikaanse geloofwaardigheid", *DS*, 21-3-1983, p. 4 k. 1-4 l.b.

¹⁰⁹. "Arafat geeft Hoessein geen gespreksmandaat", *DS*, 5-4-1983, p. 4 k. 1-3 l.b.

¹¹⁰. Jan Keulen werd in 1950 te Groningen geboren. In 1976 begon hij filosofie te studeren aan de Rijksuniversiteit in zijn geboortestad. Deze studies werden niet afgemaakt. Keulen vertrok naar Spanje waar hij als freelance journalist werkte voor onder andere de Nederlandse dagbladen *Trouw* en *De Nieuwe Linie*, en het Belgische weekblad *Knack*. In 1979 keerde Keulen terug naar Nederland en werd fulltime redacteur buitenland voor de *Volkskrant* in Amsterdam. In 1980 vertrok hij naar Beirut, vanwaar hij het correspondentenschap waarnam voor de *Volkskrant*, de VARA- en de KRO-radio. Toen de correspondent van de BRT en *De Standaard*, Rienco Wilton, in juni 1982 vertrok uit Beirut, nam Jan Keulen deze verslaggeving over. Van 17 december 1985 tot november 1986 was Keulen correspondent vanuit Caïro. Hij werkte nog steeds voor dezelfde instanties. Na een paar maanden in Amsterdam te hebben verbleven, vertrok Keulen in 1987 als correspondent naar Mexico. Hij was verslaggever voor *Latijns-Amerika* tot 1992. Vanaf 1992 werkte Keulen drie jaar in Amsterdam als medewerker voor de *Volkskrant* en de KRO-radio. Hij was hierbij verslaggever voor het Midden-Oosten en ondernam geregeld reizen naar de regio. In januari 1995 vertrok hij naar Amman, waar hij tot 1998 als correspondent verbleef.

¹¹¹. "Hoessein en Arafat staan voor moeilijk dilemma", *DS*, 8-4-1983, p. 5 k. 2-5 m.

Evenals in de *Vooruit* werd de kritiek op het nederzettingenbeleid geregeld samen met andere geschilpunten weergegeven.

Koning Hoessein meende een oplossing te zien in een versterkte Arabische solidariteit: "We moeten de Arabische solidariteit versterken om de problemen van de Arabische wereld het hoofd te bieden. De Israëlische plannen voor expansie kunnen alleen met een ferme verenigde Arabische houding worden beantwoord". Hoessein beschuldigde Israël van "verjoodsing, kolonisatie en langzame inlijving" van Arabisch land.¹¹²

Ook het Egyptische standpunt kwam tijdens deze tweede periode nog sporadisch aan bod. Egypte leek zijn hoop vooral op de Verenigde Staten te hebben gericht.

Volgens Bouman was

Egypte er zich van bewust dat Reagan het volgende jaar zo diep verweekeld zou zijn in de verkiezingsstrijd dat hij premier Begin op het vlak van het nederzettingenbeleid geen tegenspel zal willen of kunnen geven.¹¹³

Het land leek dan ook spoed te willen zetten achter het bereiken van een hardere Amerikaanse houding: "Egypte wenst een krachtiger Amerikaans standpunt over de joodse nederzettingen op de bezette Westelijke Jordaanoever."¹¹⁴

Na de aankondiging van de bouw van nieuwe nederzettingen door Israël, meldde *De Standaard* dat Egypte vond dat

de Verenigde Staten Israël moeten overtuigen zijn nederzettingenpolitiek te bevroeden. Dat zal een belangrijk keerpunt zijn als het wordt bereikt. Egypte meende ook dat Jordanië er zich zonder de nederzettingen gemakkelijker toe zou laten overhalen mee te praten over een vredesregeling.

De Egyptische minister van Buitenlandse Zaken Kamal Hassan Ali viel scherp uit naar de kolonisatiepolitiek.

Er wordt bij Israël op aangedrongen een einde te maken aan zijn provocaties. De nieuwe nederzettingen zullen tot gevolg hebben dat de Arabische partijen die weigeren te onderhandelen gesterkt worden in hun weigering. Het komt zelfs neer op een uitnodiging aan de Sovjetunie om zich te moeien in het Midden-Oosten en is een aansporing tegen het vredesproces.¹¹⁵

112. "Hoessein nodigt PLO uit tot samenwerking", *DS*, 17-1-1984, p. 6 k. 1-4 l.b.

113. "Nabije Oosten wacht op "historische rol" van Hoessein", *DS*, 12-1-1983, p. 5 k. 1-6 l.b.

114. "Egyptische president naar Washington", *DS*, 27-1-1983, p. 5 k. 1-6 l.b.

115. "Bouw nieuwe kolonies in bezet gebied gaat door", *DS*, 19-4-1983, p. 5 k. 1-4 l.b.

Volgens correspondent Bouman zei Moebarak dat de Israëlische nederzettingenpolitiek "een ernstig obstakel voor vrede is".¹¹⁶

Daar waar Egypte bij het begin van de jaren '80 vooral zelf overging tot het veroordelen van Israël, leek de strategie vanaf 1983 te zijn gewijzigd. Egypte ging nu bij de Verenigde Staten aankloppen, in de hoop op deze manier tot meer resultaat te komen.

In augustus 1983 meldde *De Standaard* dat een

ontwerpresolutie in de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties tegen de joodse nederzettingenpolitiek op een veto van de Verenigde Staten was gestoten. De resolutie stelde dat de joodse nederzettingen in de bezette gebieden geen wettelijke grond hadden en een ernstig obstakel voor de vrede in het gebied vormden. Alle leden van de Veiligheidsraad stemden voor de resolutie, enkel de Verenigde Staten stemden tegen.¹¹⁷

Vanaf 1985 nam *De Standaard* beduidend minder reacties op van buurlanden in de artikels waarin de kolonisatiepolitiek aan bod kwam. Enkel in berichten van correspondenten werd af en toe nog eens vaag verwezen naar het standpunt van één van de buurlanden.

Voor correspondent Bouman zat er een duidelijke strategie achter de bevestiging van het nederzettingenbeleid door de regering Peres.¹¹⁸ Hij meldde:

Sedert Peres aan het hoofd staat van de regering van de nationale eenheid is de dollarverslindende nederzettingenpolitiek de ijskast ingegaan. De premier liet verschillende malen in het openbaar uitkomen dat dit een vredesteken is aan het adres van Jordanië.¹¹⁹

Een jaar later verwees Bouman in dezelfde context naar Jordanië:

Beslissend voor de nieuwe regering wordt misschien wel de nederzettingenpolitiek die het op Jordanië gerichte vredesproces verhindert.¹²⁰

^{116.} "Sharon zoekt hulp Moskou tegen VS", *DS*, 29/30-1-1983, p. 5 k. 1-3 l.b.

^{117.} "VS-veto in de V-raad", *DS*, 4-8-1983, p. 4 k. 4 m.o.

^{118.} Na de verkiezingen van 1984 werd tussen de Likud- en de Labourpartij een rotatie-overeenkomst afgesloten: tussen 1984 en 1986 was Peres eerste minister en tussen 1986 en 1988 leidde Begin de regering.

^{119.} "Peres' VN-toespraak lijmt VS en verdeelt Israël", *DS*, 23-10-1985, p. 4 k. 1-4 b tot m.

^{120.} "Peres schuift aartsrivaal Shamir premierschap door", *DS*, 11/12-10-1986, p. 3 k. 2-6 l.m.

Volgens correspondent Jan Keulen is de nederzettingenpolitiek in de bezette gebieden van Shamir een bron van zorg voor Caïro:

Als het proces van kolonisatie doorgaat, zal dit zeker een opleving van het terrorisme tot gevolg hebben, van desperate Palestijnen die geen andere weg zien om de bezetting van hun land tegen te gaan.¹²¹

Maar klaarblijkelijk meende de correspondent dat de Israëlische kolonisatiepolitiek niets met de stagnatie van het vredesproces had te maken. Keulen meldde:

De verantwoordelijkheid voor de stagnatie van het vredesproces in Caïro wordt eerder bij de Arabische kant gelegd dan bij de Israëlische regering. Zolang de Arabieren niet weten wat ze willen, de PLO verdeeld is en Hoessein en Arafat de coördinatie niet herstellen, kunnen wij moeilijk de Israëli's verwijten maken, zo is de redenering in Caïro. Er heerst dus een zeker pessimisme in Egypte temeer daar de afgelopen periode gezien wordt als een "tijd van gemiste kansen".

De Standaard stelde expliciet dat het volgens Egypte niet de Israëlische politiek was die aan de basis van de problemen lag. Het waren de Arabieren die "niet weten wat ze willen", die verantwoordelijk werden gesteld. De invloed van de Israëlische politiek op de impasse werd aldus afgezwakt.

C. *Het Laatste Nieuws*

In het begin van de jaren '80 kwam in *Het Laatste Nieuws*, naast een verwijzing naar een VN-resolutie, enkel het Egyptische standpunt aan bod.

De krant meldde dat

een groot stuk land bij Jeruzalem door de Israëlische regering in beslag werd genomen. Het besluit viel tien dagen nadat in de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties een resolutie werd goedgekeurd waarin werd aangedrongen op de ontmanteling van joodse nederzettingen in Arabisch gebied. Volgens de Israëlische regering is de onteigening geen antwoord op de resolutie en bestond het plan al anderhalf jaar.¹²²

De krant zag het Israëlische besluit dus niet zonder meer als een provocatie. De Israëlische regering werd aan het woord gelaten om zich te verdedigen.

¹²¹. "Shamir en verdeeldheid Arabieren storen vredesproces. Machtswisseling in Israël baart Egyptenaren zorgen", *DS*, 14-10-1986, p. 5 k. 1-4 l.b.

¹²². "Ondanks VN-resolutie. Israël hecht opnieuw groot gebied aan", *HLN*, 13-3-1980, p. 5 k. 3 m.

Het Laatste Nieuws tilde in het artikel niet zwaar aan het negeren van de VN-resolutie door Israël.

In *De Standaard* werd eveneens verwezen naar de VN-resolutie waarin Israël werd veroordeeld. *De Standaard* schreef echter niets over het Israëlische besluit om toch grond te onteigenen voor de bouw van nieuwe nederzettingen in bezet gebied.

Na de verklaring van Begin, enkele maanden later, dat er opnieuw tien nederzettingen in de bezette gebieden zouden worden gebouwd, liet *Het Laatste Nieuws* weten dat

Egypte de verklaring "veroordeelde". Een regeringswoordvoerder te Caïro zei dat Begin "obstakels plaatst op de weg naar een rechtvaardige en alomvattende vrede in het Midden-Oosten". "De volgende ontmoeting tussen de Egyptische, de Israëlische en de Amerikaanse onderhandelaars te Washington die beoogt de belemmering voor het overleg inzake Palestijnse autonomie weg te nemen, moet ook de Israëlische houding inzake nederzettingen behandelen", aldus de woordvoerder.¹²³

In een ander artikel werd gemeld dat

president Sadat had gevraagd om "liquidatie" van de Israëlische nederzettingen op de bezette Westelijke Jordaanoever en in de Gazastrook. Waarnemers te Caïro wezen erop dat Sadat niet eerder zulke scherpe voorstellen over de kwestie van de Israëlische nederzettingen heeft geformuleerd. Tot nu toe had hij slechts geëist dat het aantal nederzettingen zou worden "bevroren".¹²⁴

Volgens Egyptische bladen bood Sadat aan Begin water uit de Nijl aan in ruil voor een toezegging joodse vestigingen in bezet gebied te ontruimen. Maar Begin weigerde dit. Dit bleek uit het schrijven van Sadat op 3 augustus 1980 aan Begin, dat gepubliceerd werd in Egyptische bladen.¹²⁵ De Egyptische president eiste in de brief nogmaals dat de Israëlische nederzettingen in bezet Arabisch gebied zouden worden opgebroken. De internationale samenleving wijst volgens Sadats inzien ook het nederzettingenbeleid af. Het beleid heeft zelfs kritiek van Israëls traditionele vrienden uitgelokt en van joodse gemeenschappen in het buitenland. De brief van Begin was strenger van toon dan de voorgaande. Sadat oefende kritiek uit op Begins mededeling dat geen enkele joodse vestiging op de bezette Westelijke Jordaanoever, in de strook van Gaza en in de hoogte van de Golan ooit zal worden afgebroken. Dit is het soort verklaringen dat men kost wat kost moet vermijden, aldus Sadat.¹²⁶

¹²³. "Egyptische kritiek op Begins politiek der nederzettingen", *HLN*, 13-6-1980, p. 8 k. 5-7

¹²⁴. "Saddat eist opruiming van Israëlische nederzettingen", *HLN*, 24-7-1980, p. 5 k. 1-2 l.o.

¹²⁵. "Egypte begint diplomatiek offensief", *HLN*, 15-8-1980, p. 5 k. 5-6 r.o.

¹²⁶. "Sadat stelt nieuwe Camp David voor", *HLN*, 18-8-1980, p. 5 k. 1-3 l.m.

In de verschillende artikels waarin het Egyptische standpunt werd belicht, benadrukte *Het Laatste Nieuws* geregeld de strengere houding van de Egyptische staat ten overstaan van het Israëlische nederzettingenbeleid. De krant gaf geen verklaring waarom Egypte harder reageerde. De informatie werd niet opgevolgd in latere berichten.

In het Israëlische parlement werd een motie goedgekeurd dat er, na de pijnlijke ervaring bij de ontruiming van de Sinai, geen nederzettingen in de bezette gebieden meer zouden worden ontruimd. Volgens *Het Laatste Nieuws* zijn de nederzettingen op de Westelijke Jordaanoever de belangrijkste struikelblok in de onderhandelingen tussen Israël en Egypte over de autonomie van 850 000 Palestijnen die in het gebied wonen.¹²⁷

Het Laatste Nieuws nam als enige krant een artikel op waarin, zij het beknopt, een Syrische reactie werd weergegeven.

Het was naar aanleiding van de Israëlische annexatie van de Golanhoogte op 14 december 1981 dat Syrië zeer scherp uithaalde naar Israël.

Volgens *Het Laatste Nieuws* had

de scherpe Syrische toon ook te maken met de zeven nieuwe nederzettingen die Israël op de Golan gaat bouwen.¹²⁸

De reactie van Jordanië werd door de krant telkens in relatie met de Verenigde Staten weergegeven.

Koning Hoessein had woorden van lof voor Reagan wegens diens druk op Israël om geen nieuwe nederzettingen meer te vestigen op de Westelijke Jordaanoever en in de Gazastrook.¹²⁹

Enkele maanden later meende de koning echter dat

als er niet vlug vooruitgang naar de vrede komt, de geloofwaardigheid van de Verenigde Staten in gedrang zou komen. De zeer gevaarlijke elementen in het vredesproces zijn volgens de koning de voortdurende bezetting van Libanon en de toenemende kolonisatie van bezet gebied. Het plan-Reagan werd beschouwd als een moedig initiatief, maar Hoessein maakte nog niet duidelijk of hij de Amerikaanse voorstellen zal aanvaarden.¹³⁰

De Jordaanse koning Hoessein zei: "We kunnen niet met Israël onderhandelen zolang de bouw van Israëlische nederzettingen in de bezette gebieden voortgaat en de Pales-

127. "Israël ontruimt geen nederzettingen meer", *HLN*, 28-4-1982, p. 5 k. 1-3 l.o.

128. "Nieuwe nederzettingen op de Golan. Syrië eist sancties tegen Israël", *HLN*, 8-1-1982, p. 5 k. 1-4 l.o.

129. "Het staat in schriftelijke belofte. Hoessein: "Reagan zal Israël onder druk zetten", *HLN*, 12-1-1983, p. 5 k. 6-7 r.m.

130. "Hoessein acht haast geboden in Midden-Oosten", *HLN*, 21-3-1983, p. 9 k. 5-7 r.m.

tijnse bevolking van de Westbank en Gaza geen stem heeft." De vorst voegde eraan toe geen spijt te hebben van zijn uitspraak in de *New York Times* waarin hij de Verenigde Staten verweet zich te onderwerpen aan de "dictaten" van Israël. Hoessein zei geen persoonlijke aanval op Reagan te willen doen maar op de Amerikaanse politiek die in de ogen van alle Arabieren partijdig is geworden.¹³¹

Daar waar *De Standaard* de Egyptische houding geregeld in verband bracht met de Verenigde Staten, deed *Het Laatste Nieuws* tijdens dezelfde periode hetzelfde met de Jordaanse houding.

Zoals de *Vooruit* verwees *Het Laatste Nieuws* naar de discussie in de islamitische wereld om Egypte terug toe te laten tot de Islamitische Conferentie Organisatie.

Dit was het geval op de vierde topconferentie van de ICO te Casablanca.

Volgens *Het Laatste Nieuws*

steeg de druk om Egypte weer toe te laten. De krant meende dat dit het gevolg was van Moebarak's sterke verzet tegen de politiek van Israël, met name de invasie in Libanon in juni 1982, de verregaande kolonisering van de bezette Westelijke Jordaanoever, de bezetting van Arabisch Oost-Jeruzalem en andere Israëliëse acties.¹³²

Vanaf 1985 nam *Het Laatste Nieuws* geen reacties van buurlanden op het Israëliëse nederzettingenbeleid meer op.

Bij de analyse van de reacties van de buurlanden die in de verschillende artikels werden opgenomen, konden enkele algemene tendensen worden vastgesteld. Een eerste punt betreft de kwantiteit van de artikels met reacties op het Israëliëse nederzettingenbeleid. Het valt op dat de drie kranten gedurende de eerste helft van de jaren '80 veel meer aandacht besteedden aan de standpunten van de buurlanden dan de tweede helft van de jaren '80. Voor de *Vooruit* ligt de cesuur op het einde van 1982, bij *Het Laatste Nieuws* eind 1983 en bij *De Standaard* op het einde van 1984.

Een tweede opvallende overeenkomst is de aandacht die aan de Egyptische houding werd besteed. In het begin van de jaren '80 kwam het Egyptische standpunt bijna exclusief aan bod in de drie kranten.

Wat Jordanië betreft waren er accentverschillen: in de *Vooruit* was de Jordaanse houding ten overstaan van de Israëliëse kolonisatie vooral vaststellend (bijvoorbeeld: de nederzettingen vormen een gevaar voor het Palestijnse karakter); in *De Standaard* beschouwde Jordanië het Israëliëse nederzettingen-

¹³¹. "Hoessein dreigt wapens te kopen van de Sovjetunie", *HLN*, 20-3-1984, p. 5 k. 3-5 m.

¹³². "Midden-Oosten centraal op Islamitische top in Marokko", *HLN*, 16-1-1984, p. 8 k. 3-7 r.m.

beleid in de eerste plaats als een obstakel om tot vredesonderhandelingen te komen; en in *Het Laatste Nieuws* achtte Jordanië vooral de Verenigde Staten mee verantwoordelijk voor het Israëliësch beleid. De reactie van Libanon kwam niet aan bod in de kranten. Enkel *Het Laatste Nieuws* besteedde, in één artikel, aandacht aan de houding van Syrië. Het ging hierbij over de bouw van nederzettingen op de Golanhoogvlakte.

Uiterst zelden werden er artikels aangetroffen in de kranten die uitsluitend over het nederzettingenbeleid gingen. Meestal werd de reactie van één der buurlanden eerder terloops opgenomen.

Wat de sterke afname van het aantal artikels met reacties van buurlanden betreft kunnen we slechts pogingen tot verklaring geven. Een eerste element dat zeker een rol speelde was de effectieve afname van de bouw van nederzettingen sinds de vorming van de rotatie-regering in 1984.¹³³ Een ander element betreft, ons inziens, het uitbreken van de Intifada in 1987. Het nederzettingenbeleid werd in artikels geregeld onderkend als één van de oorzaken van het uitbreken van de volksopstand. In de berichtgeving werden vanaf deze periode enerzijds Palestijnse reacties op het nederzettingenbeleid, en anderzijds buitenlandse reacties op de Intifada weergegeven. Buitenlandse reacties op het nederzettingenbeleid werden echter zeldzaam. Tot slot kunnen we hier, hypothetisch, aan toevoegen dat de kranten geen reacties wilden blijven opnemen op de steeds terugkomende aankondigingen dat er nieuwe nederzettingen gingen worden gebouwd. Deze reacties lagen toch steeds in dezelfde lijn. Of misschien bleven de buurlanden gewoon niet telkens opnieuw reageren op het schijnbaar niet te stoppen nederzettingenpolitiek van Israël.

5. ANALYSE VAN DE BERICHTGEVING

Het uitgangspunt bij het onderzoek betrof de vraag of, en zo ja in welke mate, de berichtgeving in Vlaanderen m.b.t. het Midden-Oosten systematisch vanuit een bepaalde invalshoek werd weergegeven. We gebruikten de opname van kwalitatief uitgewerkte reacties van buurlanden als maatstaf voor een evenwichtige berichtgeving.

¹³³. De Israëliësch verkiezingen in 1984 eindigden onbeslist. De twee grootste partijen, Likud en Labour, vormden een coalitie en maakten een rotatie-akkoord. Tussen 1984 en 1986 werd Shimon Peres eerste minister en tussen 1986 en 1988 werd het premierschap door Yitzak Shamir waargenomen.

Deze persstudie wees uit dat de *Vooruit*, *De Standaard* en *Het Laatste Nieuws* in de jaren '80 met het weerhouden van reacties van buurlanden op de vlakte bleven. De standpunten van de buurlanden werden meestal gereduceerd tot enkele zinnen. Specifieke karakteristieken per krant weergegeven is moeilijk daar de kwalitatieve en kwantitatieve opname van reacties van buurlanden erg uiteen liep in de verschillende kranten afhankelijk van de behandelde items.

Het Laatste Nieuws omkaderde zijn berichtgeving kwalitatief en kwantitatief het minst met standpunten van buurlanden. Toch waren er items waarbij *Het Laatste Nieuws* bij de informatieverstrekking *De Standaard* en de *Vooruit* achter zich liet. De berichtgeving van *Het Laatste Nieuws* kwam als het minst uitgediept uit het onderzoek, maar dit moet gerelativeerd worden. *De Standaard* en de *Vooruit* worden in België tot "de kwaliteitskranten" gerekend, terwijl *Het Laatste Nieuws* zelden of nooit dit etiket krijgt opgeplakt. De kloof tussen *Het Laatste Nieuws* enerzijds en de twee andere kranten anderzijds was bij ons onderzoek echter niet zo groot. De *Vooruit* en *De Standaard* bleven immers verschillende keren in gebreke bleven op momenten dat de berichtgeving in *Het Laatste Nieuws* wel evenwichtig was. Dit onderzoek pleit aldus niet in het voordeel van "de kwaliteitskranten" in Vlaanderen.

De reacties die werden opgenomen beperkten zich meestal tot zeer beknopte weergaven van één of enkele zin(nen). Egypte kwam het meest aan bod in de verschillende kranten. Dit was vooral het geval bij het eerste deel van de krantenanalyse dat de berichtgeving over Israël en de bezette gebieden behandelde. Syrië en Jordanië werden sporadisch aan het woord gelaten en Libanon werd uiterst zelden belicht. Op eventuele verklaringen voor deze disproporties komen we later terug.

Er werd bij de krantenanalyse tevens onderzocht of er een correlatie bestond tussen enerzijds het al dan niet opnemen van bepaalde reacties en de manier waarop ze werden weergegeven, en anderzijds de ideologie van de betreffende kranten.

De persstudie wees uit dat er geen sprake is van een systematische kleuring bij de informatieverstrekking op basis van de verschillende ideologische strekkingen van de kranten. Hiermee wordt de algemene tendens van het "ontzuilen" van de kranten, die zich reeds in de jaren '80 voordeed, bevestigd.

De invulling die aan de berichtgeving werd gegeven is eerder te zoeken bij de persagentschappen en bij de correspondenten.

De meeste reacties die weerhouden werden van buurlanden, haalden de kranten bij de persagentschappen. *Het Laatste Nieuws* vermeldde zelden de bron. Een enkele keer werd in het artikel zelf verwezen naar de weergegeven informatie vandaan kwam. De *Vooruit* gaf weer of de informatie afkomstig was van "persagentschappen" of van "eigen berichtgeving", maar specifi-

ceerde niet over welke persagentschappen of medewerkers het ging. Enkel *De Standaard* gaf concreet aan vanwaar de weerhouden informatie afkomstig was. De krant verwees, wat de persagentschappen betrof, meestal naar Reuter, AFP, DPA, UPI en AP. Naar de NYT (New York Times) werd ook geregeld verwezen.

Tijdens de bespreking van de bronnen bij de aanvang van deze verhandeling werden reeds enkele belangrijke kritieken op de werking van deze persagentschappen aangehaald (zoals het eenzijdig berichten in functie van het thuisfront). Andere zwakheden betroffen o.a. het niet beschikken over een Arabische vertaaldienst (UPI,AP).

De correspondenten en de redacteurs zouden een belangrijke factor kunnen zijn bij de eventuele verschillen in de berichtgeving van de drie kranten. Ook hier konden we echter vaststellen dat er zich geen ideologische opdeling voordeed bij de weerhouden informatie in de kranten.

Bij *De Standaard* sprongen vooral de correspondenten in het oog daar deze krant voor de berichtgeving over het Midden-Oosten meer dan de *Vooruit* en *Het Laatste Nieuws* beroep deed op verslaggevers in de regio.

De belangrijkste vaststelling bij het voorliggende onderzoek is tweedelig. Enerzijds namen de kranten vrij weinig reacties van buurlanden op. Israëliische beslissingen werden slechts in beperkte mate gekaderd in het geheel van samenhangende relaties in het Midden-Oosten.

Anderzijds werd vooral Egypte aan het woord gelaten en kwam Libanon omzeggens niet aan bod. Van Syrië en Jordanië werden sporadisch reacties opgenomen.

6. BESLUIT

Ter afronding toetsen we de vooropgestelde hypothesen aan de empirische bevindingen.

Een eerste hypothese had betrekking op de houding van de buurlanden tegenover Israël: de Israëliische invasie van Libanon vormde een cesuur in de standpunten van de Arabische landen tegenover Israël; de oorlog speelde een belangrijke rol bij de transformatie van de relaties tussen Israël en de buurlanden en dit kwam tot uiting in de berichtgeving van de kranten.

Na de Israëliische invasie van Libanon in juni 1982 was er geen gewapend conflict meer tussen Israël en een buurland. In Zuid-Libanon bleef de strijd echter opflakkeren, ook na de officiële beëindiging van de Israëliische invasie in februari 1984. Israël bleef een strook land bezet houden en dit blijft een doorn in het oog van de sjiitische Hezbollah-beweging. De Hezbollah ver-

tegenwoordigt echter niet alle Libanezen. Zo'n drieduizend SLA-militieleden strijden vanuit de door Israël bezette zone tegen de Hezbollah.

Jordanië en Syrië kwamen niet meer in oorlog met Israël. De relaties met Jordanië ontdooiden langzaam maar zeker, een proces dat in 1994 eindigde in het afsluiten van een vredesverdrag. Ook met Syrië werden er besprekingen gevoerd. De situatie lag daar echter moeilijker omwille van de cruciale Golanhoogvlakte. Syrië wil dat Israël eerst de Golanhoogte teruggeeft vóórdat er kan gepraat worden over een vredesverdrag.

Onderhandelingen in deze richting werden gedwarsboomd door het aan de macht komen van de rechtse Likudpartij en de coalitie die deze partij vormde met enkele kleinere religieuze bewegingen.

Tijdens de Libanonoorlog demonstreerde Israël onherroepelijk zijn militaire suprematie. Uit de krantenanalyse bleek dat vooral Rosanne Germonprez dezelfde analyse maakte. Zij benadrukte in haar artikels over de Israëlische invasie van Libanon vanaf augustus 1982 de Israëlische militaire kracht. Het Israëlische leger werd "*het best uitgeruste leger van de wereld*" genoemd. De redactrice bracht deze Israëlische suprematie in verband met de situatie waarin Syrië zich bevond:

naast de interne problemen speelt ook de realiteit van de Libanese oorlog mee. Syrië is, ondanks Sovjetsteun militair niet opgewassen tegen het Israëlische potentieel. Na Libanon nog langer volhouden dat de zionistische entiteit militair verslagen kan worden door de Arabische natie, zou getuigen van een grenzeloze naïviteit. Merkwaardig is dat Syrië zich bij deze politiek heeft aangesloten, wat de weg vrijmaakt voor de PLO van Yasser Arafat om hetzelfde te doen.

Ook in *De Standaard* en in *Het Laatste Nieuws* werden verklaringen naar voor geschoven voor de Arabische afzijdigheid tijdens de Israëlische bezetting van Libanon. Deze analyses waren echter minder uitgewerkt dan die van Germonprez.

Een tweede hypothese was tweedelig en had betrekking op de ideologie van de kranten: de politiek ideologische strekking van de Vlaamse kranten, evenals hun doelpubliek bepaalden in zekere mate de manier waarop de reacties van de buurlanden van Israël op Israëlische beslissingen werden gebruikt bij de verslaggeving. De *Vooruit* weerhield, als linkse, progressieve krant, de meeste Arabische standpunten met betrekking tot Israëlische beslissingen.

Het was ons inziens niet de ideologische strekkingen van de kranten die de opname en de weergave van reacties beïnvloedde. Een enkele keer leken we wel een tendens in deze richting te kunnen vaststellen, maar een volgend artikel bewees dan weer het tegenovergestelde. Enkel bij *Het Laatste Nieuws* vormde niet de ideologische strekking maar de doelgroep een beïnvloedende factor bij het weerhouden van reacties. De krant weerhield, enkele uitzon-

deringen te na gelaten, de minste reacties. De artikels over Israël en het Midden-Oosten waren dan ook aanzienlijk kleiner.

Het Laatste Nieuws is een krant die het accent legt op sport, algemeen nieuws en streeknieuws. Het benadrukken van sensationele berichtgeving wordt hierbij niet geschuwd door de krant. De krant wil een zo ruim mogelijke groep mensen interesseren.

Op zekere wijze beïnvloedden deze doelstellingen van de krant de opname van reacties echter ook op een positieve manier: daar waar de *Vooruit* en *De Standaard* reacties van Syrië en Jordanië soms in zachtere bewoording weergaven, gebruikte *Het Laatste Nieuws* hardere taal (bv. "zionistische agressie") die dichter aansloten bij de realiteit.

Een factor die veel meer beïnvloedend bleek dan de ideologische strekking was de keuze van de correspondenten. Zij drukten soms in zeer grote mate hun persoonlijke stempel op de berichtgeving. Vooral in *De Standaard* was dit het geval.

Hierbij aansluitend bleek ook dat de *Vooruit* niet speciaal meer Arabische standpunten met betrekking tot Israëlische beslissingen weerhield. Alhoewel verschillende verslaggevers van de krant nauwe banden met Arabieren onderhielden (Rosanne Germonprez is getrouwd met een Arabische dokter, Christ'1 Leclercq met een PLO-topman,...) bleek dit geen weerslag te hebben op de opname van reacties van buurlanden van Israël op Israëlische beslissingen.

We sluiten af met een toetsing van de bevindingen en overtuigingen van Edward Said aan onze persanalyse. Edward Said ziet een strategie achter de westerse berichtgeving omtrent het Midden-Oosten. Hij benadrukt de polariteit tussen de westerse wereld en de islamitische wereld.

Said is hierbij heel extreem in zijn opvattingen. Voor hem is de westerse berichtgeving over de islamitische wereld vijandig, kleinerend en racistisch. Said's grote kritiek hierbij is dat de islamitische wereld zoals deze voorgesteld wordt door de media niet overeenkomt met de reële islamitische wereld. Eén van de voorbeelden die hij aanhaalt is de berichtgeving over de Golfoorlog. De kritiek dat over de Golfoorlog in 1990 op een onevenwichtige en eenzijdige wijze verslag werd uitgebracht in het Westen is terecht. Said's aantijgingen echter dat er gedurende deze periode maar weinig feiten over de samenleving en de cultuur van de Arabische wereld werden weergegeven is naar onze mening irrelevant. Het is een inherent kenmerk van de berichtgeving dat er steeds een partieel en hierdoor gedeeltelijk vertekend beeld van de werkelijkheid wordt gegeven. Als er tijdens de Golfoorlog in de pers weinig of geen aandacht werd besteed aan de Arabische cultuur heeft dit meer te maken met de aard van oorlogsverslaggeving dan met de Arabische wereld op zich. De berichtgeving over de oorlog in Kongo, Tsjetsjenië of Joegoslavië besteedde

ons inziens even weinig aandacht aan de cultuur of de samenleving van de autochtonen.

Hier komt bij dat het probleem dat Said omschrijft met betrekking tot de islamitische wereld ons inziens ruimer is en moet geplaatst worden in een algemene sfeer van xenofobie in het Westen. Deze angst voor het vreemde vindt een voedingsbodem in de media.

De grootste kritiek op Said is dat hij soms de rol van polemist met die van wetenschapper verward en daardoor de westerse media nogal eenzijdig durft te benaderen. Hij schetst hierbij, ons inziens, een overdreven negatief beeld van de westerse berichtgeving. Hierbij komt dat hij geregeld (o.a. in "Covering Islam...") nalaat een expliciet onderscheid te maken tussen de Verenigde Staten en Europa. Daar waar de Verenigde Staten steeds onverbloemd de zijde van Israël kozen en dit zijn weerslag had in de pers, stelden de Europese landen zich meestal genuanceerder op (bv. de berichtgeving over de PLO). Said fulmineert vooral tegen de conservatieve strekking met de "pelgrimsmentaliteit" binnen de pers in de Verenigde Staten. De progressieve pers die een meer open houding aanneemt tegenover de islamitische wereld werd niet belicht. In andere werken van Said komt dit onderscheid echter wel aan bod. In zijn artikel "The Middle East Peace Process: Misleading Images and Brutal Actualities" neemt hij het nadrukkelijk op voor de veel kritischere Britse verslaggeving in *The Guardian* en *The Independent* en plaatst die tegenover de Amerikaanse pers.

Said stoot geregeld door tot de kern van de zaak: hij bekritiseert hoe de Verenigde Staten de eigen visie over wet en vrede proberen op te leggen en hiervoor de nieuwsdistributie voor de kar trachten te spannen.

Hetgeen door de media wordt verteld, geldt in onze samenleving in veel gevallen als de ontegensprekelijke waarheid. De werken van Said vormen enerzijds een pleidooi voor een kritische benadering van de berichtgeving en anderzijds een kritiek op de macht van de media die zowel heden als verleden in sterke mate beïnvloeden en aanpassen.

Als we de literatuur van Said toepassen op de krantenstudie van de Vlaamse dagbladpers blijken er zowel verschillen als bevestigingen van de analyses van de auteur naar voor te komen.

Laten we beginnen met de verschillen. Bij de persstudie van de *Vooruit*, *De Standaard* en *Het Laatste Nieuws* hadden we niet de indruk dat er op een racistische of denigrerende manier bericht werd over Arabische landen. Wat echter wel opviel was de aanzienlijk kleinere kwalitatieve en kwantitatieve aandacht die aan de (Arabische) buurlanden van Israël werd besteed. Bij de berichtgeving, waar reacties relevant en ons inziens zelfs noodzakelijk waren voor een evenwichtige informatieverstrekking, bleef de aandacht van de kranten beperkt.

Enkel Egypte, dat zich tot het westerse kamp had bekend, werd met een hogere frequentie aan het woord gelaten. Eerder dan een systematische vertekening (enkele uitzonderingen te na gelaten) menen we dat er een systematische onderbelichting is van de Arabische wereld. Israël staat centraal bij de berichtgeving over het Midden-Oosten. Landen als Syrië mogen blij zijn vermeld te worden in een Israëlische context, anders komen ze helemaal niet aan bod. De vertekening van de beeldvorming ligt in Vlaanderen vooral in het onrechtstreeks accentueren van de polariteit tussen enerzijds Israël, de bondgenoot van het Westen, en anderzijds de Arabische wereld. Bij deze polariteit wordt de Arabische wereld onderbelicht in de media. In het kader van het gezegde "onbekend is onbemind" krijgt de Vlaamse nieuwsconsument een beeld van een Arabische wereld die vreemd en anders is en niet tot "onze wereld" behoort.

In de concrete voorbeelden van Said kon een directer verband gelegd worden met de Vlaamse berichtgeving. Hoewel Said een extreem beeld ophangt van de berichtgeving en, in tegenstelling tot bijvoorbeeld Chomsky, met weinig concrete voorbeelden werkt, geeft hij enkele illustraties.

Zo haalt Said aan dat alles wat door de media uit Egypte werd gerapporteerd eind jaren '70, begin jaren '80 het standpunt van Sadat weergaf. De visie van Sadat werd zonder meer als de correcte visie beschouwd en er verschenen in vergelijking zeer weinig berichten over de oppositie tegen Sadat.

Uit ons eigen krantenonderzoek bleek dat Saida's observatie eveneens voor de Vlaamse pers opging. Ook na de dood van Sadat werden enerzijds veel Egyptische standpunten weergegeven in de Vlaamse kranten maar anderzijds betrof het bijna altijd regeringsstandpunten. Uiterst zelden werd er aandacht besteed aan de grote groepen binnen de Egyptische samenleving die zich, in tegenstelling tot het officiële standpunt, wel verzetten tegen de Camp David-akkoorden, de Israëliisch-Marokkaanse besprekingen,...

Ook zijn bevindingen over het negeren van het religieuze karakter van de Israëlische staat in de media is een kritiek die van toepassing is op de Vlaamse media. Zelden lezen we in Vlaamse kranten verwijzingen naar het feit dat er in Israël geen scheiding bestaat tussen religie en staat. Het nederzettingenbeleid in de bezette gebieden bijvoorbeeld wordt zelden gekarakteriseerd als een vorm van religieus fundamentalisme: het recht dat de overheid meent te hebben op het bebouwen van Eretz Israël.¹³⁴

¹³⁴. Eretz Israel is de Hebreeuwse benaming voor het "Land van Israël". Met de term wordt naar de monarchie verwezen van koning David (1010-970 v.C.) en koning Salomon (970-930 v.C.). Het territorium van de joodse staat was toen 45 320 km² groot. Een aanzienlijk deel van het gebied lag ten oosten van de Jordaan. In het westen vormde de Middellandse Zee de grens, in het noorden de Syrische woestijn en in het zuiden werd de grenslijn

Een andere staving van Saïds kritiek door ons onderzoek betreft het schermen met de Israëlische "veiligheid". Of het nu over de nederzettingen-politiek, de annexatie van bezet land of de bombardementen op buitenlandse doelen gaat, steeds namen de Vlaamse kranten de Israëlische argumentatie over dat "Israëls veiligheid" op het spel stond.

Al lijken de bedenkingen van Saïd op het eerste zicht vrij extreem, een grondigere analyse toont aan dat zijn aantijgingen een grond van waarheid bevatten, ook wat de Vlaamse pers betreft.

gevormd door de Arish vallei en de Zor vallei ten zuiden van de Dode Zee en de Lyon vallei. In 930 v.C. werd het gebied opgedeeld in een noordelijk gedeelte "Israël" en een zuidelijk gedeelte "Juda". (Uit: HIRO, D., *o.c.*, p. 80.) Als bijlage is een kaartje opgenomen van het rijk van Israël en Juda rond 930 v. C.

BIBLIOGRAFIE

Bronnen

Vooruit, 1980-1989

De Standaard, 1980-1989

Het Laatste Nieuws, 1980-1989

Geraadpleegde werken

BOUMAN (S.), *Israël contra Zion*, Gent Scoop Uitgeverij, 1998.

CORDESMAN (A.H.), *Perilous Prospects. The Peace Process and the Arab-Israeli Military Balance*, Colorado, Westview Press, 1996.

DECONINCK (S.), *De Rol van Water in het Israëliisch-Palestijnse vredesproces. Een politieke hydrografie*, Gent, RUG, (onuitgegeven licentiaatverhandeling), 1996.

DURNEZ (G.), *De Standaard. Het levensverhaal van een Vlaamse krant van 1948 tot de VUM*, Tielt, Lannoo NV, 1993.

DUMON (J.F.), GREVISSE (B.) en RINGLET (G.), *La Presse Ecrite en Belgique*, Diegem, Kluwer Editorial, 1998.

Encyclopaedia Judaica, 1983-1985, Jerusalem, Keterpress Enterprises, 1985.

FAIRCLOUGH, N., *Media Discourse*, New York, St. Martin's Press, 1995.

FARSOUN (S.), *Palestine and the Palestinians*, Colorado, Westview Press, 1997.

FAUCONNIER, G., *Mens en media, een introductie tot de massacommunicatie*, Leuven, Garant, 1995.

FENBY (J.), *The International News Services. A Twentieth Century Fund Report*, New York, Schocken Books, 1986.

HALLIDAY, F., *Islam & the myth of confrontation. Religion and politics in the Middle East*, London, I.B. Tauris & Co Ltd, 1996.

HIRO (D.), *Dictionary of the Middle East*, London, McMillan Press, 1996.

KARSH (E.), *Peace in the Middle East. The Challenge for Israel*, Ilford, Frank Cass & Co Ltd., 1994.

MEDZINI (M.), *Israel's Foreign Relations. Selected Documents, 1984-1988*, volume 9, Jerusalem, Ahva Press, 1992.

NEFF (D.), *Fallen Pillars. US policy toward Palestine and Israel since 1945*, Washington D.C., Institute for Palestine Studies, 1995.

PORTUGALI (J.), *Implicate Relations. Society and Space in the Israeli-Palestinian conflict*, Dordrecht, Kluwer Academic Publishers, 1993.

SAID, E.W., *Covering Islam. How the media and the experts determine how we see the rest of the world*, New York, Random House Inc., 1981.

SAID, E.W., *Cultuur en imperialisme*, Amsterdam, Uitgeverij Atlas, 1994.

SEALE (P.), *Assad. The struggle for the Middle East*, London, I.B. Tauris & Co Ltd., 1988.

VAN DIJK, T.A., *Handbook of Discourse Analysis. Disciplines of Discourse*, volume I, London, Academic Press, 1985.

VAN DIJK, T.A., *Handbook of Discourse Analysis. Disciplines of Discourse*, volume II, London, Academic Press, 1985.

WOLFSFELD, G., *Media and political conflict. News from the Middle East*, Cambridge, University Press, 1997.

Geraadpleegde tijdschriftartikels

BERRAMDANE (A.), "Hassan II-Shimon Peres: Cinq enseignements d' une rencontre singulière", in: *Le Mois en Afrique* 249-250.

SAID, E.W., "The Middle East 'Peace Process': Misleading Images and Brutal Actualities", in *idem*, *Peace & Its Discontents. Gaza-Jericho 1993-1995*, London, Vintage Books, 1995.

s.n., "Arabische topconferentie in Fez", in: *Keesings Historisch Archief*, 22-4-1983.

s.n., "Israël lijft Golan-hoogvlakte in", in: *Keesings Historisch Archief*, 30-10- 1981.

s.n., "Ontmoeting Hassan-Peres in Ifrane", in: *Keesings Historisch Archief*, 7-8-1986.

s.n., "Saoedisch vredesplan voor Midden-Oosten", in: *Keesings Historisch Archief*, 9-4-1982.

s.n. "Veiligheidsraad en Algemene Vergadering veroordelen Israëls besluiten", in: *Keesings Historisch Archief*, 9-4-1982.

Internet en andere

<http://www.un.org/Overview/unmember.html>

Contact via email met

BOUMAN, S., op 28 februari 1999.

Telefonisch gesprek met

GERMONPREZ, R., op 6 maart 1999.

KEULEN, J., op 6 maart 1999.

VANDEN BAVIERE, P., op 1 maart 1999.

Médias et Moyen-Orient. Réactions à des décisions israéliennes dans les quotidiens flamands

GREET GEYPEN

RÉSUMÉ

Les médias jouent un rôle important dans la formation de l'image d'autres pays et régions dans le monde. Ainsi, notre regard sur Israël, sur les pays arabes et sur le Moyen-Orient est en grande partie déterminé par des médias de toute sorte. Lorsque Israël prend une décision en rapport avec les territoires occupés ou avec un autre pays de la région, nous pensons pouvoir escompter que cette information est rapportée dans les médias flamands, mais aussi que la décision en question est replacée dans son cadre: comment réagit le monde arabe à une mesure qui le concerne directement?

Pour pouvoir mener une recherche concrète, nous avons délimité ce point de départ. En ce qui concerne l'information, nous nous sommes bornée à l'étude de trois journaux flamands, un par grande tendance idéologique: le *Vooruit*, *De Standaard* et *Het Laatste Nieuws*. Nous avons sélectionné quelques décisions israéliennes spécifiques dans la tranche chronologique 1980-1989, en distinguant parmi elles trois niveaux: les décisions à l'égard des territoires occupés (comme l'annexion du plateau du Golan), celles qui concernent le monde arabe (comme les négociations israélo-marocaines) et celles qui, d'année en année, sont récurrentes (comme la politique d'implantation de colonies de peuplement). Le but de la recherche est double: d'une part, il s'agit d'examiner dans quelle mesure les décisions israéliennes sont replacées dans la perspective plus large de relations connexes au Moyen-Orient; d'autre part, il s'agit de voir si les réactions, telles qu'elles sont rapportées dans les différents journaux, évoluent au cours de la période considérée.

Cette étude de presse montre notamment que, dans les années 1980, le *Vooruit*, *De Standaard* et *Het Laatste Nieuws* demeurent dans le vague lorsqu'ils rapportent des réactions émanant des pays voisins. Les points de vue de ces derniers sont généralement réduits à quelques phrases. Il est difficile de discerner des caractéristiques spécifiques par organe de presse parce qu'aux plans qualitatif et quantitatif, la reprise des réactions de pays voisins diverge fortement, dans les différents journaux, en fonction des items traités.

Les résultats empiriques de l'analyse et les conclusions à en tirer ont été testés par confrontation avec les découvertes d'Edward Saïd à propos de la presse américaine. La principale critique adressée à Saïd est qu'il confond parfois le

rôle de polémiste avec celui d'homme de science, traitant ainsi les médias occidentaux de manière assez unilatérale. Cependant, Saïd va systématiquement au cœur du problème: il critique la manière dont les États-Unis essaient d'imposer leur propre vision sur la loi et la paix, en tentant de mettre la charrue avant les bœufs dans la distribution des nouvelles. Si l'on applique la littérature publiée par Saïd à l'étude de presse menée sur les journaux flamands, on remarque aussi bien des différences que des confirmations, par rapport aux analyses de cet auteur.

**The media and the Middle East.
Israeli decisions in Flemish newspapers**

GREET GEYPEN

SUMMARY

The media play an important role in the representation of foreign countries and regions, for instance in the way we look at Israel, the Arab world and the Middle East. We can assume that all decisions taken by Israel vis-à-vis other countries within the Magreb region and their reactions to it will be dealt with in the Flemish media.

For the period 1980 to 1989 we studied three Flemish newspapers, each representing one of the three major ideological groups in Belgium: the socialist *Vooruit*, the catholic *De Standaard* and the liberal *Het Laatste Nieuws*. We focused on three groups of Israeli decisions: concerning the Occupied Territories (e.g. the annexation of the Golan); the Arab world (e.g. the talks between Israel and Morocco); and decisions part of a longstanding policy (e.g. the settlement policy). Our aim was to examine to what extent Israeli decisions were put into the larger frame-work of Middle East relations and how the reactions evolved within the three papers.

Our research showed that during the 1980's all three papers were very sparse with information on the reactions of Israel's neighbours. Their opinions were merely mentioned in some sentences. On how the newspapers differed from each other, we do not have relevant information.

We confronted our results with Edward Said's research on the American press. Although Said with his one-sided criticism of western media sometimes confuses his roles of polemicist and scientist, he often touches the heart of the matter: he criticises the way in which the US uses the media to enforce its own views of law and peace. When compared to the Flemish case, Said's research results are both corroborated and relativised.